

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893. Andra Kammaren. N:o 18.

Tisdagen den 14 mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 7 dennes förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, fabrikören herr C. W. Collander på grund af sjukdom (Bronchit. acuta) är förhindrad att deltaga uti Riksdagens förhandlingar intygas härmed af Stockholm den 13 mars 1893

O. Håkansson,
leg. läkare.

§ 3.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

bevillningsutskottets betänkande n:o 7, och

bankoutskottets memorial n:o 4.

§ 4.

Ordet begärdes af

Herr Persson i Mörrarp, som yttrade: På det att val till riksbanks- och riksgäldsfullmäktige måtte kunna, såsom jag hört meningen vara, förrättas före påsk, ber jag få föreslå, att kammaren behagade besluta, att de andra gången bordlagda ärenden, som innefattas i bankoutskottets memorial n:o 4, måtte få uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på listan för morgondagens plenum.

Med bifall till den sålunda gjorda hemställan, beslöt kammaren, att bankoutskottets memorial n:o 4 skulle å föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras främst bland de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades ånyo lagutskottets utlåtande n:o 21.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till odlingsfonden; och

n:o 32, i anledning af väckt motion om afskrifning af oguldna återstoden af ett Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag beviljadt lån;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 8, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 5, angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter; och

n:o 9, angående vilkoren för försäljning af bränvin;

lagutskottets utlåtande n:o 22, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 10, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.; och

n:o 11, angående förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *A. Andersson* i Intagan under 14 dagar fr. o. m. den 22 dennes
och » *N. Boström* i Bodbyn » 14 » » » 18 ».

§ 8.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 12, till Konungen, i anledning af väckt motion om ändring i 7 kap 3 § strafflagen.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,43 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.

Onsdagen den 15 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos och bordlades förandra gängenstatsutskottets utlåtanden n:is 31 och 32.

§ 3.

Efter föredragning vidare af bevillningsutskottets memorial n:o 8, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o i bevillningsutskottets betänkande n:o 5, angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter, blef den i nämnda memorial af utskottet föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 4.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagde:

bevillningsutskottets betänkande n:o 9;

lagutskottets utlåtande n:o 22; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 10 och 11.

§ 5.

Angående verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. Till behandling företogs bankoutskottets memorial n:o 4, angående verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning.

I detta utlåtande gjorde utskottet följande hemställan:

»att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken dels för förvaltningen af bankens så väl hufvud- som afdelningskontor under år 1891 och, hvad angår kontoret i Hernösand, äfven för den del af år 1890, detsamma varit i verksamhet, dels ock för de beslut och åtgärder, hvilka finnas antecknade i fullmäktiges protokoll för tiden från och med den 15 januari 1892 till samma dag innevarande år.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Lyttkens: Herr talman, mine herrar! Det är icke min afsigt att på något vis motsätta mig utskottets hemställan om decharge eller ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, men jag har velat säga några ord med anledning af det svar, jag fått på den begäran, jag förra året framställde, om upplysning angående orsaken till, att afdelningskontoret i Kalmar lemnar så ringa vinst å sin lånerörelse. Utskottet har nemligen i år sökt besvara denna min fråga genom åberopande af den mängd afbetalningslån, som från riksbankens hufvudkontor öfverflyttas till kontoret i Kalmar, å hvilka lån stora afskrifningar egt rum, så att enligt de beräkningar, som blifvit gjorda, under förlidet år från kapitalräkningen afförts ända till öfver 16,000 kronor. Detta besvarar visserligen till en del min fråga om anledningen till kalmarkontorets låga vinst, men om man ser närmare efter, blir min fråga ännu till stor del obesvarad. Ty, mine herrar, se vi på de siffror, som utvisa kontorets förlust på de gamla, från hufvudkontoret öfvertagna lånen, är den ganska obetydlig, då den ej varit större, än att kontorets vinst i förhållande till låneförlaget under de 4 senaste åren endast varit 0,12, 0,7, 0,24 och 1,43 procent lägre än den eljest skulle hafva varit om ej dessa afskrifningar behöft göras. Om jag således också lägger denna afskrifningsprocent t. ex. för det sista året eller 1,43 procent till nettovinsten för kontoret under samma år eller 1,21 procent, skulle ändock vinsten å lånerörelsen blifva ringa, då procenten ej blefve högre än 2,6. Det finnes ingen bank i världen, som kan komma derhän, att alla lån, den utlemnar, blifva betalda, ty alltid blir det några som ej betalas, utan lånen måste afskrifvas; men om, såsom förhållandet är i afseende på kontoret i Kalmar, äfven sådana obetalda lån medräknas till nettovinsten och denna vinst dock icke blir högre än 2,6 procent, då tror jag man kan anse det vara ytterst litet för en sådan inrättning som ett riksbankens afdelningskontor.

Om vi för öfrigt betrakta riksbankens lånerörelse i dess helhet, så synes vinsten på densamma bra liten i jemförelse med den afkastning privatbankerna lemna, och dessa banker hafva ju dock, äfven de, gäldenärer, som icke betala sina lån, så att afskrifningar äfven

hos dem måste ega rum. Af redogörelsen för de särskilda riksbankskontorens vinst finna vi, att nettovinsten vid kontoret i Visby utgjort 1,01 procent, vid kontoret i Kalmar 1,21 procent, vid kontoret i Vexjö 3,19 procent, och bruttovinsten vid hufvudkontoret — märk, mine herrar, att det här är fråga om bruttovinsten — 3,5 procent. Man kan, när man ser sådana siffror, icke undertrycka den tanken, att det måste vara någon felaktighet i vår banklagstiftning, som är grunden till detta mindre lyckliga resultat; och man skulle förmoda att, när sådana resultat visa sig är ut och är in, riksbanksfullmäktige skulle lemna någon upplysning om, hvad det är i denna lagstiftning, som är orsaken till, att vinsten är så liten.

Vid början af 1870-talet var ännu riksbankens reglemente betungadt med en hel hop minutiösa föreskrifter och inskränkningar i afseende på lånerätten, och dessutom funnos en hel del inrättningar och verk, som hade privilegium att för lägre ränta få lån ur banken. Genom de reformer, som i riksbankslagstiftningen under 1870-talet vidtogos, tog man bort dessa inskränkningar och dessa monopol i afseende på lånerätten, så att herrar fullmäktige fingo friare händer; mycket, ofantligt mycket, återstår dock att göra på banklagstiftningens område dels för att få landets penningrörelse grundad på solid grundval, dels för att få riksbanken något mer vinstgivande. Fullmäktige hafva icke tagit initiativet för att åstadkomma några förbättringar i banklagstiftningen med undantag af en enda gång, nemligen i afseende på inskränkning i de nya afdelningskontorens rätt att bevilja kreditiv. Men om denna inskränkning yttras i betänkanhet, att den är en bland orsakerna till att afdelningskontoren gifva mindre än man beräknat. Det står nemligen, »att såsom bidragande orsaker till minskning i kontorens rörelse och vinst har blifvit anfördt inskränkningen i afdelningskontorens rätt att bevilja kreditiv och andra försträckningar samt i förhållande till enskilda penninginrättningar strängare lånevilkor och kortare amorteringstid för lånen.»

För min del instämmer jag i utskottets mening, att den reform, som på bankofullmäktiges initiativ tagits att inskränka kreditivrätten, icke varit lyckad. Det finnes nemligen få lånerörelser, som för allmänheten äro så bekväma som just kreditivrörelsen, då man kan sätta in i kassan när man har penningar och taga ut när man icke har. Banken förmedlar sålunda mellan den, som behöfver penningar och den, som har penningar öfver i sin kassa. Detta är både för allmänheten nyttigt och för banken vinstgivande. Denna kreditivrörelse är också så mycket säkrare, som vid riksbankens afdelningskontor icke kreditivhandlingarne granskas genast, när de inlemnas, utan fullmäktige hafva god tid att se, om dessa handlingar äro fullt säkra. Ett sådant förhållande eger deremot icke rum med andra lånerörelsegrenar, ty med den dagliga lånerörelsen skall handlingarne genast bedömas och lånen expedieras. Jag kan därför icke ause annat, än att det var en mindre lyckad reform, som gjordes, när man vidtog dessa inskränkningar i afseende på afdelningskontorens kreditivrörelse.

Man skulle vidare ha kunnat tro, att en bank sådan som riksbanken skulle kunnat lemna en helt annan afkastning än den gjort,

*Angående
verkställd
granskning
af riks-
bankens
styrelse och
förvaltning.*
(Forts.)

Angående
verkställd
granskning
af riks-
bankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)

när man tager i betraktande, att riksbankens fastigheter icke tagas med i beräkningen i afseende på vinsten. Riksbanken har ju fria husrum med mera sådant, som icke betungar utgiftsbudgeten. Det är någonting i hela vår banklagstiftning, som tyckes utgöra ett skäl för förändringar i afseende på densamma. Vi stå inför en tid, då staten behöfver alla möjliga inkomster. När man tager i betraktande de nya utgifter, som äro att vänta för indelningsverkets aflösning, för grundskatternas afskrifning, för de ökade militärbördorna och för alla både nödiga och onödiga utgifter, såsom för professurer i egyptologi m. m. dylikt, så tror jag det kan vara skäl att göra allt möjligt för att taga vara på de inkomster vi ha. Riksbankens inkomster äro af denna beskaffenhet, och då den derjemte kan gå allmänheten till handa med något lägre ränta än privatbankerna, skulle man kunnat hoppas, att från bankofullmäktige skulle framkommit något förslag, till ändring i banklagstiftningen och utvidgning af dess lånerörelse så att denna vinst blefve något större. Det är väl sant, att *den* enskilda bankrörelsen eger stora fördelar, och Riksdagen har på sitt samvete, att den icke tog vara på de anbud, som regeringens gjort om inskränkning i afseende på de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, utan satte sig emot förslaget, som med några få ändringar mycket väl kunnat antagas till både landets penningrörelses och riksbankens båtnad. Men Riksdagen sade nemligen ett rent nej till denna reform. Jag vill icke nämna, på hvilken initiativ detta afslag skedde. Emellertid ha nu privatbankerna erhållit oktroj på tioårig sedelutgifningsrätt, och vi kunna ej hoppas, att under denna tid få någon inskränkning i denna deras rättighet. Jag anser dock, att det är på tiden, att bankofullmäktige, som bäst böra förstå och hafva närmast reda på förhållandena, böra inkomma till Riksdagen med ett väl genomtänkt och grundadt förslag till ett bättre ordnande af sedelutgifningsrätten och bankrörelsen, så att förslaget hinner väl genomtänkas och privatbankerna få tid på sig att ordna sig efter de nya bestämmelserna, på det att ej för häftiga omstörtningar må behöfva ega rum och att riksbanken bättre må kunna uppfylla sitt ändamål att vara en centralbank och äfven lemna större inkomster än den hittills lemnat.

Herr talman! Jag tillstyrker utskottets förslag till ansvarsfrihet för bankofullmäktige, men det är vid betänkandet fogad en reservation, om hvilken jag icke kan underlåta att yttra några ord. Det är nemligen frågan om riksbanksfullmäktiges rätt att bevilja ackord. Jag vet, att då jag var i bankoutsittet, förekommo sådana ackordsmedgifvanden, mot hvilka jag för min del till protokollet har reserverat mig. Det förekom t. ex. ackord ända ned till 4 procent af lånesumman, och det var på ganska stort belopp. Vid ett annat tillfälle inträffade att vid en mycket mäktig institution, som gjorde konkurs, föreståndaren åtalades af bankofullmäktige. Han hade då bjudit ackord å 5 procent om året att betalas under fem år, alltså inalles 25 procent att betalas under loppet af 5 år med 5 procent om året. Riksbanken anmälde honom till åtal; men han bjöd då riksbanken att få alla de der 25 procenten på ett år. Då stoppade de pipan i säcken och antogo anbudet.

Nu har herr Sandberg gjort en anmärkning mot dessa ackords-

medgifvanden. Jag känner icke de förhållanden, som i år varit grunden för hans reservation; men af hvad som fordom har egt rum förmås jag att tro, att skälet varit det, att han önskat att fullmäktige borde, äfven om riksbanken skulle förlora en eller annan procent, litet mer än nu sker hålla efter sådana personer, som borde komma under åtal. Detta skulle vara bra för framtiden i flere afseenden, och den allmänna moralen i detta hänseende skulle ej så ofta som nu finna sig sårad af att stora vinglare få gå alldeles ostraffade.

Jag upprepar min anhållan om decharge för fullmäktige.

Herr Gumælius: Herr talman! Då den föregående talaren icke gjort något yrkande, motsatt utskottets hemställan, vill jag endast anhålla att få säga några få ord, särskildt med hänsyn till det kontor, denne talare vid ett par föregående tillfällen vändt sig emot och mot hvilket han äfven i dag vändt sig.

Det var kalmarkkontoret, som han funnit icke bära sig så bra. Det bör man dock icke så mycket undra på. Jag vill visst icke göra något påstående, men jag tror icke, att det var fullt välbetänkt att välja Kalmar såsom plats för detta kontor, och jag tror, att man kunnat välja andra platser, som gifvit bättre resultat. Detta kontor har alldeles för litet område för sin verksamhet; det är blott hälften af ett län, som hör dit, och detta län är det ur banksynpunkt kanske minst väl konditionerade i Sverige. Vi veta äfven, att bankerna der gått med dåligt resultat; kalmarbanken har måst upphöra och den andra har gjort stora förluster. Inom Kalmar stad hafva äfven många personer lidit stora förluster på de senare åren och särskildt under det sista. Vi hafva derfor också inom bankoutskottet egnat en alldeles särskild uppmärksamhet åt kalmarkkontorets förhållanden, kanske icke minst till följd af den föregående talarens interpellationer, men vi hafva funnit, att rättvisan fordrade att icke lägga lök på laxen.

Kalmarkkontorets ställning är dock bättre än förut. Om man ser på siffrorna på sid. 12 i detta betänkande — den föregående talaren fäste sig vid siffrorna på sid. 11, — så står bruttovinsten för afdelningskontoret i Kalmar upptagen till 3,24 proc., och det är ju icke mycket under hufvudkontorets 3,5 proc. Jag vill gerna medgifva, att dessa resultat äro långt ifrån lysande på det stora hela taget, men om man vänder sig mot kalmarkkontoret såsom delvis exponent för de öfriga kontoren, så är det icke fullt rätt, ty flertalet af afdelningskontoren gifver dock, om icke någon lysande, så dock bättre vinst än hufvudkontoret, och då får man i stort sedt vara relativt belåten. Hvad beträffar ett annat afdelningskontor, som den föregående talaren äfven i förbigående nämnde, nemligen kontoret i Visby, står dess nettovinst upptagen till blott 1,01 proc., men det beror derpå, att der förra året gjordes en för kontorets förhållanden mycket stor afskrifning.

Jag har endast velat nämna detta såsom en upplysning och såsom ett tillägg till den föregående talarens yttrande. Jag har naturligen icke något att invända mot den ansvarsfrihet, som jag varit med om att tillstyrka.

Angående
verkställd
granskning
af riks-
bankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets *slutanmälan* lades till handlingarna.

§ 6.

Under åberopande af i sådant afseende mellan herrar talmän träffad öfverenskommelse, hemställde herr talmannen, huru vida kammaren ville besluta att i plenum nästa lördag den 18 dennes företaga val af dels tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jemte deras suppleanter, dels ock sex suppleanter för dessa valmän.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.* Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 1 kap. 1 § kyrkolagen.

Kongl. Maj:t hade i sin berörda proposition föreslagit Riksdagen att antaga följande

Lag

angående ändrad lydelse af 1 kap. 1 § kyrkolagen.

Häri genom förordnas, att 1 kap. 1 § kyrkolagen skall hafva följande ändrade lydelse:

Svenska kyrkans lära är den rena evangeliska, sådan den, grundad i Guds heliga ord, det gamla och nya testamentets skrifter, genom den oförändrade augsburgiska bekännelsen samt Upsala mötes beslut af år 1593 antagen och förklarad är;

och hemställde utskottet i föreliggande utlåtande, att propositionen måtte af Riksdagen bifallas.

Ordet begärdes af

Herr Rodhe, som anförde: Då jag går att yttra mig om Kongl. Maj:ts nu föreliggande, af lagutskottet tillstyrkta proposition, kan jag icke undertrycka den förklaring, att jag känner det mycket påkostande, att jag måste ställa mig i oppositionens led. Kärleken till den bekännelse, hvilken propositionen afser, har dock undanröjt all tveksamhet, som annars måhända uppstått hos mig i fråga om att yttra mig.

Hvad är det då frågan egentligen gäller? Den gäller ingenting mindre än den första och tillika förnämsta perlan i vår kyrkas lag, dit insatt på en tid, då man hade mera blick och mera sinne för hvad lutherskt är än nu är fallet. Denna perla får icke längre, hvad dess hufvudsakligaste beståndsdelar beträffar, förblifva sådan den varit till huggnad för två seklers släkten; den skall stympas, den skall göras mattare. Kyrkan får icke längre bekänna hvad hon bekänt sedan 1600-talet. Och hvarför en sådan förändring af kyrkans bekännelse? Jo, för att tillfredsställa formalismens kraf på bokstaflig öfverensstämmelse mellan två lagparagrafer.

Regeringsformen och kyrkolagen böra, heter det, på ett ordagrant lika sätt angifva hvad som är svenska kyrkans lära. Är då detta verkligen nödvändigt? Ingen lärar med fog kunna påstå detta. Synes det icke tvärt om vara i sin ordning och lämpligt, att *statens* lag visserligen på ett tydligt, men icke så detaljeradt sätt angifver hvilken den kyrkas lära är, som hon vill framför allt skydda, och att *kyrkans* lag, hvilken närmast är gifven för att vara en norm för kyrkans lärare, på ett mera noggrant sätt preciserar det område, inom hvilket dessa ha att verka, mera noggrant angifver gränserna gent emot skiljaktiga läror?

Nej, mine herrar, det angifna skälet, hvarför man påyrkar denna förändring är nog, åtminstone för många, som vilja denna förändring, icke det hufvudsakligaste. Detta ligger nog djupare. Man vill gå till baka till en tidigare bekännelseståndpunkt för att sålunda mer öppna dörren för skiljaktiga meningar och läror och sålunda få den äkta lutherdomen mer och mer undanträngd, och just härti ser jag den allra största faran af den ifrågasatta förändringen, just härför anser jag priset alldeles för dyrt, offret alldeles för stort för att köpa denna likformighet emellan regeringsform och kyrkolag, äfven om jag under andra förhållanden skulle ansett en sådan öfverensstämmelse dem emellan önskvärd.

Här är visserligen icke platsen att inlåta sig på några teologiska utredningar, och jag skall taga mig till vara för att komma fram med några vidlyftiga sådana. På en sak ber jag dock att få fästa uppmärksamheten. — Hvad är kyrkans bekännelse? Den är helt enkelt det, som konstituerar kyrkan. Kyrkan är hvad hon bekänner. — Har nu lutherska kyrkan obestriddligen särskildt genom konkordieformeln tagit ett steg framåt, har hon derigenom kommit till ett fullare och rikare medvetande om den lutherska lärans innehåll och har detta fått ett fullare och renare uttryck i denna formel, måste det då icke vara att gå till baka, om man nu, sedan kyrkan bekänt sig till denna formel jemte öfriga bekännelseskrifter, går till baka till den Augsburgiska bekännelsen? Att ett sådant tillbakagående kan hafva med sig omätlig skada, derom framhåller historien vittnesbörd, hvilka borde ropa till oss den allra kraftigaste varning.

Dock — jag antager, att konkordieformeln är för flertalet af kammarens ledamöter mindre känd, och således dess värde måhända mindre lätt att bedöma, men det är en annan af våra bekännelseböcker, af dem hvilka man nu ifrågasätter att slopa, en annan, som är så mycket mera känd och, som jag äfven tror, af kammarens

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

allra flesta medlemmar högt värderad — jag menar Luthers lilla katekes. Erkänner man denna boks stora värde, ett värde, som ju förskaffat den namnet lekmannabibeln, då borde man väl vara varsam, då det gäller att taga ett steg, som kan leda derhän, att denna bok undantränges från att utgöra grundvalen för den religiösa undervisningen i våra skolor. Besinnar man, att just detta var motivet, det uttalade motivet för den ursprungliga motionen, som nu resulterat i denna kongl. proposition, så inser man, att det icke saknas grund för en sådan farhåga. Faran kan förebyggas. Men göra vi rätt uti att blottställa våra skolor, vår dyrbara ungdom för en sådan fara? Göra vi, såsom svenska kyrkans representanter, rätt uti att taga ett steg, som skulle kunna leda derhän, att detta folk blir beröfvadt en af dess allra dyrbaraste klenoder?

Jag vet nu, att man skall invända mot mig: den ifrågasatta förändringen har ju tillstyrkts af högsta domstolen, af många domkapitel, af flera kyrkolagskomitéer, af många andra bland vår kyrkas främste män. Ja, dessa hafva tydligen sett saken mera optimistiskt än jag. Öfver de grunder, företrädesvis formella, på hvilka de stödt sitt omdöme, vill jag icke sätta mig till domare, men det vet jag, att gent emot de nämnda auktoriteterna skulle kunna sättas många andra; jag skulle kunna nämna stormän inom kyrkan, både från vårt land och från den lutherska kyrkan i Tyskland, som uttalat samma uppfattning som den, för hvilken jag nu gjort mig till tolk. Och det vet jag också, att det finnes tusental af våra församlingars medlemmar, som med djup smärta skulle mottaga underrättelsen om att bekännelsen blifvit i någon mån förändrad.

Det är i dessa dagar jemnt 300 år sedan kyrkans representanter voro samlade till det betydelsefulla möte i Upsala, hvilket skänkte svenska kyrkan dess lutherska bekännelse. Skulle det vara att värdigt fira detta stora minne, om svenska Riksdagen beslöte ett försvagande af denna lutherska bekännelse? Vi ginge visserligen då till baka till de nämnda fädernas ståndpunkt; men just därför, att detta vore ett tillbakagående, ett återgående till en redan lemnad ståndpunkt, vore det månne icke att svika den trohet, som de så skönt bevisade i kampen för lutherdomen?

Nej, mine herrar, måtte minnet af 1500-talets ädle fäder lifva oss att hålla fast vid det stora arf, vi emottagit i en mer utvecklad och ren bekännelse. Herr talman, jag skall be att få yrka, att föreliggande lagförslag måtte återremitteras till utskottet i syfte att få i samma förslag intaget, att hela konkordieboken eger för svenska kyrkan symbolisk dignitet.

Herr Ekman yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få anknyta mig till ett yttrande, som den sista ärade talaren hade, nemligen: »kyrkan är, hvad hon bekänner sig till att vara.» Jag förmodar, att herr biskopen dervid tänkte på den faktiskt bestående statskyrkan. Han sade, att hon är, hvad hon bekänner sig för att vara. Hvad bekänner sig då denna kyrka för att vara? Om vi taga denna kyrkas förnämsta urkund, den augsburgiska bekännelsen, och se på dess sjunde artikel, så förklarar kyrkan der i sin

bekännelse, att hon är en *congregatio sanctorum et vere credentium*, d. v. s. hon är en sammanslutning af heliga och sant troende människor. Att den svenska statskyrkan icke är en sådan sammanslutning och sålunda icke är, hvad bekännelsen säger, det torde jag icke behöfva bevisa; ty det ligger ju i öppen dag för alla. Till den svenska kyrkan höra alla de, som bygga och bo inom Sverges landamären, med undantag af ett högst litet fåtal, som utträdt ur den svenska statskyrkan; det är således, kan man säga, så när som alla Sveriges inbyggare. Men hvem af oss tror väl, att dessa äro en *congregatio sanctorum et vere credentium*? Det måtte väl vara alldeles uppenbart, att bekännelsen här icke motsvarar verkligheten. I sjelfva begreppet statskyrka, hvilken ju skall omfatta alla, som bygga och bo i ett land, ligger det, att under den närvarande tidsåldern en sådan kyrka aldrig någonsin kan blifva en *congregatio sanctorum et vere credentium*. Det är helt enkelt omöjligt.

Svenska statskyrkan kan således icke blifva en biblisk församling, en biblisk kyrka, i detta ords egentliga mening. Låt oss helt enkelt erkänna den sanningen. All advokatyr i den delen hämnar sig förr eller senare; och här gäller den gamla regeln, att ärlighet varar längst. Det är sålunda nödvändigt för kyrkan att ställa sig i detta hänseende på en sann ståndpunkt. Att den svenska statskyrkan icke vill vara hvad hon faktiskt är, utan vill vara något annat, det är detta, som har åstadkommit denna opposition med deraf följande slitningar, hvilken opposition och hvilka slitningar aldrig komma att upphöra, så länge den svenska statskyrkan intager en falsk ställning.

Hvad kan då den svenska statskyrkan vara och blifva? Jo, hon kan vara och blifva en *folkkyrka* och ingenting annat. Hvar och en, som bor inom Sveriges område, måste tillhöra den närvarande kyrkan, och det sker icke på frivillighetens väg utan så, att han *måste* det, och har den allra största svårighet, som herrarna veta, att komma ut ur denna kyrka. Och kommer han derut, så synes det åtminstone hittills vara svårt för honom att få med sig sina egodelar o. s. v.; utan de, som utgå, skola allt fortfarande af sina inkomster och sina egodelar betala till denna kyrka. Det är ju det förtärligaste tvång! Flyttar jag mig öfver t. ex. till Amerika, der det icke finnes någon statskyrka, som herrarne veta, men der det finnes t. ex. ett evangeliskt lutherskt kyrkosamfund, hurudan är då detta kyrkosamfunds ställning? Det blir naturligtvis något annat. Ingen tvingas der in. Jag går in frivilligt; och när jag så har gått in, så har jag i och med detsamma tagit på mig skyldigheten att ställa mig detta kyrkosamfunds bekännelseskrifter till oryggelig efterrättelse. Ett sådant på frivillighetens väg tillkommet kyrkosamfund kan uppställa, om det så behagar, en noggrann bekännelse, i de allra minsta detaljer formulerad i en mängd paragrafer; och det kan förbinda sina bekännare dertill, just därför att de frivilligt gått in och frivilligt kunna gå ut. En metodistkyrka kan uppställa sina statuter; och hvar och en, som önskar bekänna sig till en sådan kyrka, får böja sig för dessa statuter. Men han behöfver icke böja sig längre, än han frivilligt vill göra det.

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

Helt annat är det med ett statskyrkosamfund, som jag *måste* tillhöra. Det går icke an der att ställa upp en mängd härfina bestämmelser, genom hvilka inbyggarna i landet skola förbinda sig till kyrkans bekännelse. Utan just därför, att en statskyrka icke kan blifva något annat än en *folkkyrka*, måste den ställa sig på en mycket bredare basis och undvika alla sådana bekännelser, som gå in i en mängd detaljer och härfina specialiteter. Ty just derigenom uppkommer en mängd stridigheter och svårigheter.

När jag nu talar sålunda, hoppas jag, att jag är så känd i kammaren, att ingen af herrarne tror, att jag på något sätt vill undergräfvå religionens helgd. Men jag har varit tjänstgörande prest inom den svenska statskyrkan i åtskilliga år och der gjort hennes bekantskap på nära håll; jag har allt sedan följt hennes utveckling och dervid märkt, att just detta, att bestämma läran in i de minsta detaljer, är det, som undergräfvår den lutherska statskyrkan i vårt land. Och för hvarje år och för hvarje årtionde komma allt flera att resa sig med magt mot ett sådant förhållande.

Jag vågar icke säga, huru vida det vore bäst, att statskyrkan i vårt land helt och hållet upphörde och ersattes i stället af fria samfund. Det vågar jag icke säga; det är ett så viktigt steg detta, så att jag för närvarande icke vågar uttala mig i någon bestämd riktning i det hänseendet. Det svenska statskyrkan har historiskt uppväxt; och jag tänker, att det icke skulle blifva så lätt kanske, när denna kyrka slagit så djupa rötter i folkmedvetandet, att få den uppryckt. Men hvad jag tror kan göras, det är, att denna kyrka modifierar sig allt mer och mer i sina stränga bekännelseskriter, och att den ställer sig på en bredare bas, hvarigenom hon som en statskyrka kan famna om äfven de öfriga kyrkopartierna.

Nu kan jag för min del icke alls förstå, hvarför kyrkan skall förbinda sig till några flere bekännelseskriter, än hvad som kyrkans lärare hittills hafva bekänt sig till genom ed. Jag skall be att få uppläsa, hvad en prestman under närvarande förhållanden svär på. »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, till hvars förkunnande jag nu kallas och antages, att jag vill städse förblifva vid den rena evangeliska läran, sådan den, grundad i Guds heliga ord, det gamla och nya testamentets skrifter, genom den oförändrade augsburgiska bekännelsen samt Upsala mötes beslut af år 1593 antagen och förklarad är, så att jag hvarken uppenbarligen förkunnar och utsprider eller hemligen främjar deremot stridande läror.» Om nu kyrkans egna tjänstemän icke äro förbundna att besvärja mer än den augsburgiska bekännelsen vid Upsala mötes beslut, så tyckes det väl vara alldeles orimligt, att Sveriges inbyggare skola vara bundna vid hela konkordieboken, således vid mycket mer än Sveriges presterskap. Nu sade den siste ärade talaren, att utan tvifvel känna högst få af oss till konkordieformeln. Ja, jag undrar, huru många af herrarne känna till den augsburgiska bekännelsen, dess apologi, schmal-kaldiska artiklarne och Luthers stora katekes — Luthers lilla katekes går väl något så när, ehuru det kanske skulle bli si och så äfven med den, om vi började att examinera. Hafva herrarne läst allt detta? Jag kan nämna, att när jag var i Upsala och läste på prestexamen,

så hade det förut aldrig varit brukligt att till de teologiska examina läsa den augsburgiska bekännelsen, men biskop Beckman, som var mån om, att vi skulle veta, hvad vi svuro på, företog sig då att på några timmar gå igenom den augsburgiska bekännelsen med oss, men att läsa de öfriga bekännelseskriterierna, såsom konkordieformeln och schmalkaldiska artiklarne, kom aldrig i fråga. Det är således först på senare tiden, som det har börjat blifva obligatoriskt för presterna, hvilka dock skola besvärja den augsburgiska bekännelsen, att taga kännedom om densamma. Och hvad lekmännen beträffar, så tror jag, att högst få känna innehållet af dessa bekännelseskriterier; det är väl, om de hafva hört talas om dem och känna till namnen. Den svenska kyrkan har bestått hittills, trots denna okunnighet, och således måtte ändock icke den svenska kyrkans bestånd hänga på den saken.

Hvad nu beträffar augsburgiska bekännelsen, så är jag af den mening, att långt ifrån att jag skulle önska att hela konkordieboken komme med i kyrkolagens 1 §, jag tvärt om skulle önska, att äfven den augsburgiska bekännelsen strökes, och det af det enkla skälet, att jag vill ställa mig på den ståndpunkt, hvarpå våra fäder stodo för 300 år sedan, nemligen just vid Upsala mötes beslut. Det beslut, som de der fattade, är ganska märkligt, och det kan måhända ej vara olämpligt, att då vi nu snart komma att fira 300:de årsdagen af detta möte, vi blefve påminde om hvad Upsala mötes beslut innehåller i den allra viktigaste punkten. Om herrarne tillåta, skall jag taga mig friheten uppläsa densamma. Den har följande lydelse: »Först att vi alla vid Guds rena och saliggörande ord, hvilket i de heliga profeters, evangelisters och apostlars skrivelser författadt är, samhälligen blifva vilja, och att i våra församlingar skall lärdt, trodt och bekänt varda, att den heliga skrift af den helige ande sitt ursprung hafver och innehåller fullkomligen allt det, som den kristliga läran om Gud den allsvåldigste och vår salighet samt goda gerningar och dygder tillkommer, och är en grund och stöd för en rätt kristen tro och ett rättesnöre till att döma, åtskilja och förekomma all tvist uti religionen, och ingen förklaring af andra behöfves, antingen af de helige fäder eller andre, som af eget godtycke något dertill satt hafva, det icke är med den heliga skrift, eho de ock helst vara kunna, alldenstund ingen menniska efterlåtet är att tyda Guds ord efter eget sinne, och derutinnan skall ingen persons anseende, höghet eller auktoritet aktadt eller gilladt varda, utan den heliga skrift allena som förbemält är.»

Hvad säger nu denna urkund? Jo, den säger det, att alla menliga utläggningar och auktoriteter, af hvad namn de vara må, få maka sig undan för den heliga skrift, och att den heliga skrifts eget ord kan åtskilja och förekomma all tvist i religionen.

Nu säger man: om vi icke hafva en mängd bekännelseskriterier, så hafva vi gifvit upp gärdet och få en mängd tvister och svårigheter inom landet. Nå väl, vi hafva nu hela konkordieboken, men jag frågar, mine herrar, är det verkligen lugnt och stilla på det andliga området, därför att vi hafva så ofantligt många bekännelseskriterier? Nej, jag upprepar det ännu en gång, just dessa bekännelseskriterier hafva frammanat oppositionen och komma allt framgent att göra det.

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.*
(Forts.)

Angående
ändrad
lydelse af
I kap. 1 §
kyrkolagen.

Tag bort dessa bekännelseskriter, låt oss få stå på bibelordets mark, der bör denna folkkyrka ställa sig, och då skola herrarne få se, att oppositionen mot kyrkan som sådan icke kommer att blifva så stor, som den hittills varit.

(Forts.)

Jag skall be att få bestyrka hvad jag sagt äfven med utsagor af kyrkans egna män, som visa, huru de hafva uppfattat saken. I »Teologisk tidskrift» för 1880 yttrade en nuvarande teologie professor i Upsala angående bikten, hvilken, som herrarne kanske veta, förekommer i 11 artikeln af augsburgiska bekännelsen, hvars lära angående denna sak som bekant icke efterlefves inom den svenska kyrkan: »Kyrkan har, om också icke genom något på allmän synod formligen fattadt och derefter i bekännelseurkunden inregistreradt beslut, så likväl genom den åskådning, som på den heliga skrifts grund i detta stycke efter hand gjort sig inom henne gällande och genom sin af denna åskådning betingade lagstiftning, i denna punkt justerat sin bekännelse.» Nå väl, huru många justeringar af bekännelsen tro herrarne, att vi hafva? I 11 artikeln rörande bikten har, som nyss nämndes, en justering egt rum, och börja vi gå igenom de olika artiklarne skola vi finna, att man justerat litet här och litet der. Den ene teologen justerar på ett ställe, den andre på ett annat, och snart får man en under tidernas lopp af teologerna justerad bekännelse, der det icke finnes mycket kvar af den ursprungliga. Men om en lekman skulle vilja justera bekännelsen, så får han det icke. Och dock, hvarför skulle denna justering vara uppdragen endast åt våra teologer? Det har funnits och finnes ännu lekmän, som äro så bevärande i den heliga skrifts läror, att de mycket väl skola kunna hålla stängen mot mängen af våra teologer ex professo.

Jag vill anföra ännu ett yttrande som bevis på, huru man inom statskyrkan resonerar. Biskop Beckman utgaf för åtskilliga år sedan »Tankar i kyrkliga frågor.» Med anledning häraf uppstod en kontrovers mellan åtskilliga teologiska författare, hvori äfven den nuvarande biskopen i Hernösand Johansson kom med. Denne yttrade sig dervid sålunda: »Äfven om det vore sant, att kyrkan som statskyrka ej kan vara en biblisk församling, så är det dock visst, att vår kyrka gör anspråk på att vara detta och att hon öfverlemnar embetet endast åt sådana, som erkänna dessa anspråk.» Detta är ett högst märkvärdigt uttalande. Biskopen yttrar sig något tveksamt om, huru vida statskyrkan kan vara en biblisk institution. Men huru det också dermed må förhålla sig, så *fordrar* kyrkan, säger han, att blifva ansedd som en sådan och *fordrar* af sina prestmän, att de skola erkänna det.

Vid ett möte, som för några år sedan hölls i Göteborg, yttrade en af de mera framstående professorerna i Upsala, »att ingen kan till alla delar underskrifva den augsburgiska bekännelsen.» Därför inträffar det ofta, såsom de torde känna, som legat i Upsala, att prestkandidater tveka att gå presteden. Oaktadt det blott är på den augsburgiska bekännelsen, som de skola svärja, draga de sig därför, emedan de funnit, att det är åtskilligt deri, som icke står i öfverensstämmelse med bibelordet. Men för att lugna de ömma samvetena säger man dem: I skolen icke svärja på annat än det *huf-*

vudsakliga, som förekommer i den augsburgiska bekännelsen. Men när de träda fram för att lägga sina fingrar på bibeln och svärja, så heter det icke, att de skola svärja på endast det hufvudsakligaste, utan då få de svärja på hela den augsburgiska bekännelsen från början till slut. Och här blir det då en reservatio mentalis, ett tyst förbehåll. De få svärja på hela bekännelsen, men de hafva blifvit lärda, att det endast är på hufvudinnehållet, som de skola svärja. Kan ett sådant sakernas tillstånd vara rätt? Jag hemställer till hvar och en, som har sinne för religion, och som är angelägen om, att religionen måtte vara en sanning, om man verkligen kan önska, att den svenska kyrkan skall förbli på en sådan i högsta måtto osann ståndpunkt. Äfven om, som jag vill hoppas, konkordieformeln, de schmalkaldiska artiklarne m. m. uteslutas, så har man ändå kvar den augsburgiska bekännelsen. Jag frågar, om det kan vara en god uppfostran af dessa personer, som skola gå ut som lärare i den svenska kyrkan, att säga till dem, att de få göra ett tyst förbehåll, att de visserligen äro tvungna att svärja på hela den augsburgiska bekännelsen, men att de dervid endast behöfva afse det hufvudsakliga i densamma. Hvem skall för öfrigt afgöra, hvad som är det hufvudsakliga? Det ena kan vara hufvudsak för den ene, och det andra kan vara det för den andre.

Det är denna beklagliga ställning, som jag känt tryckande, under det jag i 14 år stod som prest i svenska statskyrkan med uppriktigt sinne att tjena denna kyrka. Men det började gnissla i alla hörn, när jag stälde mig på bibelns ståndpunkt. Det var också denna kollision med bekännelseskriterierna, som gjorde, att jag icke kunde uthärda att blifva kvar inom statskyrkan, emedan jag ansåg det bättre att få en ärlig ställning utom än en oärlig ställning inom den samma. Och varen säkra på, mine herrar, att det nog finnes många, som varit i precis samma ställning! Men det ligger en frestelse ofantligt nära, och det är brödet för framtiden, hvilket många gånger gör, att man blundar för det verkliga förhållandet, och så springer man genom elden in i kyrkan och har de der tysta förbehållen. Det är ifrån detta, som jag skulle vilja befria hederliga män, sådana, som verkligen älska sanningen. och jag skulle önska af hela mitt hjerta, att svenska statskyrkan intoge en verkligt sann ställning, så att den kunde betinga sig aktning icke allenast af sina egna anhängare, utan äfven af dem, som stå utanför.

Mine herrar, äfven jag skulle vilja vara med om en återremiss, likväl med den uttryckliga anhållan, att vid denna återremiss måtte inryckas det yrkandet, att jemväl den augsburgiska bekännelsen måtte utgå ur 1 kap. 1 § kyrkolagen. Jag förstår, att det icke finnes någon utsigt för den saken. Vi hafva under 200 år orubbligt varit bundna af 1686 års kyrkolag. Nu stå vi på den punkten att vi ämna stjelpa af åtskilligt af dess mest tyngande bihang. Det är dock alls icke otroligt att, äfven om Riksdagen fattar sitt beslut att stryka det nu föreslagna, det snart sammanträdande kyrkomötet dock skall säga sitt veto. Under sådana förhållanden kan jag naturligtvis icke våga att yrka äfven på augsburgiska bekännelsens utstrykande ur nämnda lagrum. Förmodligen torde det komma att dröja 100

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)*

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

eller 200 år ännu, innan detta kan ske, såvida nemligen svenska kyrkan kan i sin nuvarande osanna ställning bestå så länge. Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra.

I detta yttrande instämde herr *Falk*.

Vidare anförde:

Herr Halvar Eriksson: Jag får säga, att jag känner ett visst obehag att i en fråga, sådan som denna, uppträda för att säga några ord, alldenstund jag för min del såsom lekman saknar den kännedom om concordia pia och dessa olika bekännelseskrifter i allmänhet som är nödvändig, derest man vill med framgång försvara sin ståndpunkt. Men då herr biskop Rodhe i sitt anförande har uppträdt gent emot den kongl. propositionen och dervid anmärkte, att anledningen till det framlagda förslaget till ändring af ifrågavarande paragraf i kyrkolagen vore att söka icke så mycket i omsorgen om kyrkans bestånd, som hufvudsakligen deri, att man ville gå till baka till en tidigare bekännelseståndpunkt från försvunna tider och öppna vägen för måhända alldeles skilda uppfattningar, ända derhän, att man ville, såsom han uttryckte sig, så mycket som möjligt utplåna lutherdomen, så var det på grund deraf, som jag ansåg mig böra säga att jag icke kan annat än på det bestämdaste protestera mot riktigheten af sådana påståenden. Herr biskopen torde erinra sig, att om än Andra Kammaren i någon mån skulle hysa antipati mot lutherdomen, så är dock detta åtminstone icke förhållandet med Första Kammaren, hvilken förut har uttalat sig för denna lagförändring. Under sådana förhållanden torde man alltså böra, åtminstone med någon försigtighet, yttra sig i detta afseende. Nej, mine herrar, jag tror för min del, att anledningen till detta lagförslag är en helt annan. Det gäller sålunda, enligt min uppfattning, endast att få i 1 kap. 1 § kyrkolagen införd den bestämmelsen, att svenska kyrkans lära är den augsburgiska bekännelsen och den heliga skrift, under det att den, såsom paragrafen nu lyder, framställes i alla dessa bekännelseskrifter, som innefattas i den s. k. concordia pia. Och då dessa senare bekännelseskrifter i mångt och mycket stå till och med i strid med den augsburgiska bekännelsen, för att icke tala om deras jemförelse med den heliga skrift, der kontrasterna äro ännu skarpare, så är det uppenbart, att man i stället för samvetstvång vill införa samvetsfrihet. Det är detta samvetstvång, som åstadkommit och åstadkommer att så många prester nödgats och nödgas taga afsked, och att många af våra prester synas hafva tagit till uppgift att bekämpa de frireligiösa. Nå väl, för att sådant skulle kunna undvikas, så vore det ju nödvändigt att orsaken till detta samvetstvång undanröjdes, i det man i någon mån löste dessa prester från att vara bundna af alla dessa olika bekännelseskrifter.

Det sades äfven slutligen, att katekesen vore lekmännens bibel. Hur mycken sanning, som deri må ligga, lemnar jag derhän. För min del tror jag att den bibel, som läses af svenska folket, är icke katekesen; utan den bok, som läses af dem, som verkligen frukta Gud, är och förblir bibeln sjelf eller den heliga skrift. Katekesen

åter är en bok, som man nödgas läsa i skolorna och med tvång pluggar in, men hvilken man senare lägger på hyllan och icke vidare begagnar sig utaf. Då förhållandena nu äro sådana, och då det således gäller att betrygga kyrkan i stället för att upplösa den, ty så mycket af form har statskyrkan uti sig, att den icke kan i längden ega bestånd, derest den icke med afseende på sina trossatser öppnar så vida fält som möjligt, så är det alltså i trosfrihetens namn, som jag för min del, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och Kongl. Maj:ts proposition.

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)*

Herr Eliasson i Oktorp: Det skulle väl synas öfverflödigt att jag yttrar mig i denna fråga, men jag kan dock icke underlåta att säga min tanke; och vill jag således helt enkelt be att få instämma i herr Rodhes anförande och yrka bifall till det af honom framställda yrkandet om återremiss.

Herr Redelius: Jag vill till en början tillkännagifva, att jag icke hade ämnat uppträda i denna fråga, i synnerhet som jag väl kan gå in på den förste talarens hemställan om återremiss. Men det var ett yttrande af en talare på stockholmsbänken, hvilket jag anser mig icke ega rättighet att med tystnad förbigå. Jag skall dervid icke följa honom på hans ströftåg utanför den föreliggande frågans område; och jag skall afhålla mig derifrån nu, liksom jag gjort det vid andra tillfällen, när anledning dertill kunnat förekomma.

Det är helt naturligt, att den af mig åsyftade talaren ej önskar godkännande af föreliggande förslag, då han sjelf helt öppet tillkännagifvit, att han icke gillar ens den augsburgska bekännelsen, hvarom dock för närvarande icke är fråga. Han stälde sig således utanför den evangeliskt lutherska kyrkan i afseende å dess bekännelse.

Hvad sjelfva saken angår, så är det ju fråga om hvad det är, som talaren eller vi böra anse vara vår kyrkas bekännelse. Det är ju frågan och ingenting annat. Då kan man ju först framställa ett annat spörsmål, som är detta likt och kanske är grunden för det förra, nemligen: behöfva vi då ens någon bekännelse? Ja, om jag fattade den värde talaren rätt, då han yttrade något om samvets tvång, så vill jag, eftersom det ordet blifvit framkastadt, säga, att *om* — och jag betonar detta ordet *om* — alla, som vilja vara kristna, förmådde att fullt uppfatta vår religionsstiftares mening med de ord, som förekomma i den heliga skrift, så behöfdes icke någon annan bekännelse, och jag föreställer mig, att vi alla kunna vara ense derom, att hvad som då komme dertill vore, jag hade så när sagt — ett oting. Men nu är det så, att ingen af oss människor är ofelbar, och icke heller förmår någon att tillägna sig den fullkomliga sanningen; ty det är med denna sanning samma förhållande som med det klara solljuset. Der det som bäst och klarast bryter sig genom ett prisma, der delar det sig i många färger, men ingen af prismats färger innehåller det fullkomliga ljuset utan blott en del deraf. Så är det ock med människohjertat. Der det är som renast och klarast — människohjertat kan dock blott relativt vara rent och klart — der bryter

Angående
ändrad
lydelse af
i kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

det himlaljuset, så att detsamma blir färglagdt. Jag tror därför att det icke är rätt att den ene, som färglagt ljuset på ett visst sätt, uppträder ovänligt, för att icke säga kärlekslöst, mot dem, som råka till att hafva en annan färg af det fullkomliga ljuset. Jag tror att man bör hålla på fördragsamhetens grundsats, utan att därför uppgifva den sanning, som man förmått att sjelf tillägna sig. Det är ju alldeles gifvet, att när ett ord framlägges i tal eller skrift, detsamma kan uppfattas olika, och något bevis derpå torde icke behöfva anföras i en riksförsamling, der vi dagligdags diskutera samt utbyta meningar om huru den eller den paragrafen skall tolkas, eller om huru det eller det lagförslaget skall tillämpas. Det är en sak som hela världen känner, att det kan vara olika uppfattning om en och samma sak. Vore det icke så, utan tvärt om, hvartill behöfdes då några lagtolkningar eller lagförklaringar? Men det finnes tyvärr olika uppfattningar, utan att dervid kan förutsättas annat än det ärligaste sinnelag, den renaste afsigt. Jag tror icke heller, att man bör taga illa upp, om några, som hafva samma uppfattning, sluta sig tillsammans och säga: så vidt vi kunna förstå, är skriftens mening den eller den. Jag vill erinra om en punkt, som vi nog torde hafva reda på litet hvar. När Luther, efter hvars namn vår kyrka nämnes, uppträdte mot den katolska läran, så var det många som sade: vi kunna icke läsa den heliga skrift så, som katolikerna, vi läsa den så här. Och så nedskrefvo de sin mening. Och när de icke kunde förstå att godkänna katolikernas mening, utan protesterade, så fingode namnet protestanter.

Nu är det en helt annan sak, huru långt man bör och kan gå i fråga om fixering af bekännelsen. Jag skulle kunna säga mycket härom, men jag skall icke göra det, då denna fråga icke nu föreligger. Hvad jag derom sagt har jag yttrat endast för att motivera, hvad jag egentligen ville komma till.

Det är icke nödvändigt, att en sådan bok skall finnas som formula concordiæ. Hade den aldrig funnits, så tror jag icke, att dermed någon skada varit skedd.

Anmärkningsvärdt är, att den talare, hvars anförande uppkallade mig, icke framkom med några anmärkningar, vare sig mot formula concordiæ eller schmalkaldiska artiklarne eller ens mot augsburgska bekännelsens försvar, en skrift, som han alldeles uraktlät att nämna, då han uppräknade dessa bekännelseskriter. Ja, han uppträdde icke ens mot Luthers lilla katekes, som vi ju alla torde känna. Detta har jag funnit ganska anmärkningsvärdt, nemligen, att han icke rigtade sina anmärkningar mot dessa nu nämnda skrifter, men emot augsburgska bekännelsen, hvarom icke är tal; och emot hans uttalande mot denna är det jag vill protestera.

Jag vill endast tillägga, att så länge vi vilja vara en luthersk kyrka, så kunna vi icke uppgifva den lutherska bekännelsen, ty då skulle vår kyrka upphöra att vara luthersk. Om detta sistnämnda ifrågasattes, så blir det en annan fråga, huru vi då skola göra.

Under sådana förhållanden kan jag låta bero vid biskop Rodhes förslag om återremiss.

Herr Bülow: Den högt aktade talaren på göteborgsbänken ansåg, att man icke borde ifrån 1 § i kyrkolagen borttaga något, emedan detta kunde föranleda en rubbning i den kyrkliga bekännelsen. Jag tror, att jag kan försäkra herrarne, att kyrkans bekännelse har varit ganska olika under de olika tidehvarfven. Kyrkan har icke kunnat hålla så strängt, som hon önskat, på sina trosformler, ty af den guldsand, som flyter fram i tidens ström, har hon ej kunnat förblifva oberörd. Jag vill blott erinra om senare tidens nu, om jag så får säga, aflagda kyrkoböcker. Det är icke 50 år sedan kyrkan i dessa böcker lärde människorna att tro på skogsrån och tomtegubbar; hon gör det nu icke mera, därför att hon icke kan göra det. Och jag vågar påstå, att mellan kyrkans nuvarande bekännelse-skrifter och dem, som hon egde för 100 år sedan, finnes en oerhörd olikhet. Ty då svaflade hon på med djefvulen och helvetets eld i så oerhörd grad, att hela tidehvarvet i sin okunnighet greps af fasa och förtviflan. Så kunna människorna icke mera gripas. Kyrkan kan icke mera väcka denna förskräckelse och denna fanatism på jorden. Och hvarför? Jo, hon har måst följa tidens ström, sin lära har hon varit tvungen att modernisera.

Hvad nu beträffar augsburgska bekännelsen och schmalkaldiska artiklarne, så äro dessa skrifna för flere hundra år sedan af män, hvilka icke det ringaste kunnat tänka sig in i den civilisation, som nu herskar i verlden, lika litet som vi kunna tänka oss in i deras okunnighet och vidskepelse. Hvad särskildt angår den paragraf i kyrkolagen, hvari ändring är föreslagen, så vill jag påstå, att det har ofantligt liten betydelse för oss, om den blir ändrad eller får kvarstå oförändrad. Ty kyrkans örnar hafva för länge sedan fallit ned med brutna vingar, och hennes straffviggas kunna icke mer användas mot det menckliga förnuftet. Hvad gör det oss då, om detta stadgande får kvarstå? Vilja kyrkans män hafva det gamla kvar, så låt dem hafva det! Jag ser icke någon fara deri. För mig är lagen ett petrifikat, och därför skall jag gerna vara med om att bevara den i oförderfvadt skick så länge som möjligt. Jag kan alltså mycket väl instämma med biskoparne Billing och Rodhe och kyrkoherden Pettersson i deras yrkande. Låt dem i sin teologiska säck få behålla augsburgska bekännelsen och schmalkaldiska artiklarne och gerna för mig på köpet Luthers både stora och lilla katekes.

Jag skall gerna instämma med dem i deras yrkande om afslag.

Herr Ekman: Jag skall be att få vända mig mot herr Redelius för att säga något med afseende på hvad han yttrat.

Först och främst betonade han, att ingen människa kan fullt förstå den bibliska sanningen, utan denna bryter sig genom henne såsom ljuset genom ett prisma, så att den hos den ena blir färglagd på ett sätt, hos en annan på ett annat sätt. Ja, detta är en stor och vigtig sanning. Men om det så är, då är det orimligt att vilja binda ett helt lands befolkning vid dessa människomeningar, i synnerhet om de datera sig från flere århundraden tillbaka, från 1530 och de följande åren. Det är alldeles klart, att utvecklingen äfven

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)*

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

beträffande bibelforskningen gått framåt, och att vi måtte tillgodogöra oss de resultat, hvartill senare tidens bibelforskning kommit. Om man nu fastläser oss vid dessa symbola, vare sig af det ena eller andra namnet, så är det på sätt och vis en hämsko på bibelforskningen.

Herr Redelius sade, att det var besynnerligt, att jag icke uppträdde med något skäl mot lärorna i konkordieformeln och de öfriga bekännelseskriterierna. Ja, mine herrar, jag får verkligen säga, att jag icke ansett mig kunna besvara Riksdagens Andra Kammare med att uppvisa det ohållbara i dessa skrifter. Jag har verkligen tagit med mig dessa bekännelseskriterier, och har lagt emellan på en del ställen, och jag vill säga, att det är högst få punkter, som jag icke från biblisk synpunkt skulle hafva haft något att invända emot. Men att här i dag börja en teologisk diskussion om dessa frågor har jag ansett otillständigt, och därför har jag icke berört saken.

Herr Redelius yttrade också, att jag i mitt anförande icke ens nämnde en af de ifrågavarande bekännelseskriterierna, nemligen augsburgska bekännelsens försvar. Jag använde uttrycket apologi, och herr Redelius vet väl, att det just betyder försvar, och att sålunda augsburgska bekännelsens apologi är detsamma som augsburgska bekännelsens försvar.

Nu säger vidare herr Redelius: det är ju ingenting att undra öfver, om några personer, som hafva samma religiösa öfvertygelse, vilja sluta sig tillsammans och säga: vi vilja tro det eller det; och när påfven uppträdde med sina trossatser, så var det några som slöto sig tillsammans och protesterade mot dessa satser och förklarade, att de ville tro så och så. Ja, detta var ju ingenting att undra öfver, det var helt naturligt. Men deremot är det att undra öfver, att det icke är på frivillighetens väg, som man vill uppställa dessa trossatser, utan genom lagar, med hvilka ett helt folk skall bindas. Vi äro ju samlade här för att *votera*, huru vida 1 § i kyrkolagen skall lyda så som hittills eller annorlunda. Det är icke på frivillighetens väg, som man således vill fastställa trosbekännelsen, utan genom beslut af Riksdagen och öfriga auktoriteter. Deremot har jag i mitt föregående anförande framhållit, att om man ville bilda en luthersk frikyrka på samma sätt som den lutherska kyrkan i Amerika eller baptistförsamlingen eller metodistförsamlingen eller presbyteriankyrkan, så må den stipulera en huru detaljerad trosbekännelse som helst, då anslutningen till ett sådant kyrkosamfund är frivillig. Men här är det fråga om att lagstifta för hela landet och bestämma, hvad Sveriges folk skall tro och bekänna, och just därför säger jag nu, att det i religionens välförstådda intresse vore godt, om man gjorde denna bekännelse så bred som möjligt, så att verkligen de olika religiösa meningarne kunde få rum inom den svenska statskyrkan. En sådan åtgärd vore klok, emedan man derigenom möjligen kunde förhindra, att oppositionen mot den gamla modern icke till sist blir så stark, att kanske den svenska statskyrkans ställning förr eller senare undergräfvades.

Det är detta, som jag velat framhålla, och det har jag gjort af intresse för religionens befastande.

Herr Rodhe: Jag skulle helst hafva sett, att jag sluppit att åter uppträda i denna fråga, enär jag är rädd för att genom ett förnyadt uppträdande allt för mycket fresta kammarens tålmod. Men det är mig omöjligt att helt och hållet med tystnad förbigå en del af de skäl, som af representanten på stockholmsbänken anförts mot mitt förra yttrande. Jag skall därför be att i största korthet få påpeka svagheten af några af dessa skäl.

Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

Den ärade talaren nämnde först, att kyrkan icke är en congregatio sanctorum samt att den icke är och aldrig kan komma att blifva ett rent de heligas samfund. Nej, hvem har påstått att kyrkan kan blifva detta? Augsburgska bekännelsen, hvilken herr Ekman anförde, påstår icke heller detta. Herr Ekman citerade 7 art. af augsburska bekännelsen, men han borde hafva fortsatt och läst äfven 8 art., deri tydligen påvisas, att aldrig här i tiden ett samfund kan komma derhän, att det blir ett fullkomligt rent de heligas samfund.

Herr Ekman sade vidare, att bibeln bör stå öfver all bekännelse och »har man *den*, behöfver man icke någon vidare bekännelse». Ja, hvem har förnekat att bibeln är den högsta auktoriteten; till denna auktoritet hänvisa samtliga bekännelseskrifter såsom den ofelbara normen. En sådan ofelbarhet kan aldrig tillerkännas en menisklig bekännelse. Men denna brist på ofelbarhet berättigar en dock icke till att bryta stafven öfver bekännelseskrifterna, så länge det icke är visadt, att de stå i strid mot bibeln, och detta har ännu icke kunnat bevisas.

I förbigående vill jag påpeka, att en talare nämnde, att dessa bekännelseskrifter stå i strid mot hvarandra. Detta var ett aldeles nytt och öfverraskande påstående, som torde, äfven det, kräfva bevis.

Herr Ekman sade också, att den ed, som presterna numera hafva att aflägga, icke förbinder dem till mera än augsburska bekännelsen, och han såg deri ett skäl för bifall till den nu ifrågasatta lagförändringen. Jag skall då be att få påpeka, att den ed, som föreskrifves i kyrkolagen af år 1686 — sålunda samma lag, som upptager äfven de fem bekännelseskrifter, hvilka nu skulle slopas, — förbinder icke heller presten till mer än augsburska bekännelsen. Men icke var det då någon menniska, som dristade sig draga den slutsats att, därför att eden icke upptager mer än augsburska bekännelsen, därför äro de öfriga bekännelseskrifterna i verkligheten icke några bekännelseskrifter. Jag ber också få påpeka, att genom den ed, som svenska kyrkans prester aflägga, förbinda de sig att hålla kyrkolagen, och kyrkolagen upptager samtliga bekännelseskrifter.

Såsom stöd för sin åsigt, att vi icke behöfva några bekännelseskrifter, anförde samme talare Upsala mötes beslut. Det är farligt att rycka ut en punkt, då man citerar, det må vara från den ena eller andra skriften, samt att dermed söka bevisa sitt påstående. Jag är i tillfälle att upplysa herr Ekman om, hvad Upsala mötes beslut innefattar i afseende på bekännelseskrifterna. Deri heter det: »Thernäst, bejake ock wederkännes wij oss aldeles wele hälle widh the Apostoliske, Niceniske och Athausij Symbola, såsom ock widh

Angående
ändrad
lydelse af
I kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)

then äldste rette och oförändrede Augzburgiske Confession». Sålunda äro i Upsala mötes beslut bekännelseskrifterna omnämnda.

Herr Ekman framhöll emellertid ett skäl, som synes mig vara det viktigaste, ehuru det å andra sidan torde öppna ögonen på alla kyrkans vänner för faran af att antaga den nu ifrågasatta lagförändringen. Han sade nemligen, att svenska kyrkan borde stå på en bredare basis, så att den kunde inrymma allt flere och flere. Ja, det är dithän man vill hafva det, såsom jag nyss tillät mig antyda. Vi skola uppgifva allt mer och mer af vår egendomlighet såsom en luthersk kyrka, på det att vi inom vårt område skola få plats för äfven från lutherska bekännelsen afvikande läror och åskådningssätt. Hvilket kyrkligt samfund blir behandladt på detta sätt? Låter man icke hvarje annat kyrkosamfund fritt utveckla sig efter sin egendomlighet? Skall lutherska kyrkan, därför att den är en statskyrka, förmenas denna rätt? Är det icke att göra våld på denna kyrka att tvinga henne att uppgifva någon af sina grundsatser för att tillfredsställa kraf af sådana, som icke äro kyrkans vänner? Men, säger en del äfven af kyrkans vänner, vi skola uppgifva något litet, men stanna vid augsburgska bekännelsen och icke uppgifva något mera. Ja, jag ber att för dem af kyrkans vänner, hvilka resonera på detta sätt, få påpeka just ett yttrande, som fälles af stockholmsrepresentanten. Han ville nemligen hafva bort icke blott de fem bekännelseskrifterna, utan äfven augsburgska bekännelsen. Börjar man med eftergifter i detta fall, så vet man icke, hvar det kommer att stanna; har man en gång kommit in på det sluttande planet, så är det icke lätt att säga: nej, nu vilja vi icke gå längre. Konsekvensens magt drifver en ovilkorligen till att taga det ena steget efter det andra.

Jag vet väl, att vår regering ingalunda har åsyftat en förändring af vår bekännelse; jag vet också mycket väl, att regeringen är välvilligt stämd mot vår kyrka, och det är min och mångas glädje att så är. Men jag är lifligt öfvertygad att, ehuru ingen förändring af vår bekännelse varit af regeringen åsyftad, den nu föreslagna lagförändringen kommer att medföra en bekännelseförändring, och det är på grund häraf som jag omöjligen kan lemna min röst för bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Jag yrkar sålunda fortfarande återremiss i det af mig förut angifna syfte.

Herr *Petersson* i Hamra förklarade sig instämma med herr Rodhe.

Herr *Elowson*: Jag anhåller att få framhålla en synpunkt, som jag anser bör vara af synnerligen stor betydelse vid bedömande af nu föreliggande fråga. Denna synpunkt är nemligen den, att det för närvarande icke råder öfverensstämmelse mellan regeringsformen och kyrkolagen af år 1686. Denna brist på öfverensstämmelse mellan grundlagen och en speciallag synes mig medföra så väsentliga olägenheter, att felaktigheten bör undanröjas, helst icke någon särskild anledning till ett motsatt förfaringsätt förefinnes.

Beträffande behöfligheten af nu föreslagna lagförändring har jag varit i tillfälle att förut uttala mig. Jag anser densamma vara synnerligen fördelaktig och nyttig. I detta hänseende tillåter jag mig erinra om att en af protestantismens principer är bibeln. Såsom bekant är hafva katolikerna uppstält den grundsats, att påfven skall förklara bibeln. Detta kunde till och med hafva en viss fördel framför att hafva en gång för alla fastställda bekännelseskrifter, som lätteligen kunde få anses förklara bibeln. För den kunnige är det så, att bibeln är urkällan och bekännelseskrifterna följderna deraf, men för den mindre kunnige kan lätt den föreställningen uppstå, att bekännelseskrifterna äro hufvudsaken, och dessa skulle då inom protestantismen blifva förklarande på samma sätt som påfven är förklarande inom katolicismen.

*Angående
ändrad
lydelse af
1 kap. 1 §
kyrkolagen.
(Forts.)*

Jag tror därför, att det vore till vår kyrkas fördel att nu besluta den lagförändring, som här föreligger. Antydning har under diskussionen lemnats derom, att kyrkomötet icke skulle gå in på nu föreliggande lagförslag. För min del vågar jag dock uttala den förhoppning, att ett blifvande kyrkomöte icke vill påtaga sig det ansvar, som ligger i att motsätta sig den nu föreslagna förändringen.

På dessa skäl anhåller jag, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lilienberg: Jag antager, att Andra Kammaren vill vidhålla det beslut, som kammaren beträffande denna fråga fattade år 1889, då den antog ett lagförslag af alldeles samma innehåll som det, hvilket nu föreslagits i Kongl. Maj:ts föreliggande proposition. Jag yrkar på denna grund bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Truedsson: Då nu två talare uppträdt, sedan jag begärde ordet, och yrkat bifall till utskottets förslag, kan jag inskränka mig till att instämma med dem och yrkar sålunda äfven bifall till detta förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på återremiss, i enlighet med det af herr Rodhe under öfverläggningen framställda yrkande; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller lagutskottets hemställan i utlåtandet n:o 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Rodhe under öfverläggningen framställda yrkande.

Omröstningen utföll med 144 ja och 61 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

*Angående
prestestens
utbytande
mot ett löfte.* I ordningen förekom härnäst lagutskottets utlåtande n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående prestestens utbytande mot ett löfte.

Kongl. Maj:t hade den 10 sistlidne februari till Riksdagen aflåtit en så lydande proposition, n:o 27:

Under åberopande af bilagda i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, vill Kongl. Maj:t, jemlikt 87 § regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga följande

Lag

angående prestestens utbytande mot ett löfte.

Med ändring af 22 kap. 2 § kyrkolagen varder härigenom förordnad, att den, som härefter inviges till prestembetet, skall dervid i stället för ed aflägga ett högtidligt löfte af den lydelse, kyrkohandboken innehåller.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Rodhe: Herr talman, mine herrar! Jag är ledsen öfver att nödgas äfven gent emot denna kongl. proposition bibehålla den oppositionella ställning, som jag nyss intagit. Denna lagförändring synes mig visserligen icke så viktig och ingripande som den, om hvilken vi nyss talade. Ovigtig synes den mig dock ingalunda. Jag fruktar, att denna förändring kan i sina konsekvenser och till sina följder blifva mycket menlig för vår kyrka.

I de handlingar, som åtfölja utskottets förslag, söker man förgäves efter några motiv för den föreslagna förändringen. Önskvärdt hade väl dock varit, om sådana motiv blifvit för Riksdagen framlagda, på det att Riksdagen blifvit i tillfälle att rätt pröfva halten utaf dem. Man frågar sig då emellertid: är denna förändring nödvändig? Nödvändig skulle den vara, om antingen det vore något i och för sig orätt att aflägga en ed sådan som den ifrågavarande, eller om denna ed visat sig vara till skada för vår kyrka. Jag tror icke, att så många af kammarens ledamöter torde medgifva vare sig det ena eller

det andra. Det torde väl vara obestriddligt, att eden i och för sig är något fullkomligt berättigadt ifrån kristlig synpunkt; och ingen torde väl kunna säga, att det varit till skada för vår kyrka, att kyrkans lärare i sin verksamhet varit bundna af ed.

*Angående
prestens
utbytande
mot ett löfte.*

(Forts.)

Hvarför ifrågasätter man då nu denna förändring? — Jo, säger man: eden lägger för hårda band uppå, den besvärar för mycket samvetena; därför är det bättre att sätta ett löfte i stället för en ed. Det är orätt, heter det, att genom eden förbinda någon att hålla något, som han icke *kan* fullkomligen hålla. Ja, det är häri, som efter mitt förmenande det egentliga misstaget ligger, i denna otillbörliga skilnad, som göres emellan ett löfte och en ed. Jag håller före, att både löfte och ed böra hållas, håller före, att man icke begär mindre orätt genom att bryta ett löfte än genom att bryta en ed. Är det orätt att genom ed förbinda någon, lika orätt är det att genom löfte förbinda någon. Det är nog så, att antingen man aflägger ed eller löfte, behöfver man taga sin tillflykt till barmhertighet och förlåtelse; och just därför, att man har denna tillgång, kan man med frimodighet gå eden.

Men om nu ed och löfte således äro likställda med hvarandra, hvarför kan man då icke lika så gerna taga ett löfte som en ed, och hvad är det för skilnad mellan en ed och ett löfte? Jo, eden är ett i allra högtidligaste form aflagdt löfte, och just därför, att så är, lägger den ett starkare band på individen och utgör en större och bättre garanti därför, att kyrkans tjenare skola utöfva sin verksamhet i enlighet med kyrkans lära och grundsatser. Jag frågar: är tiden sådan, att man kan undvara eller bör släppa ifrån sig de garantier man har — så vidt garantier kunna vinnas på denna väg? Här stormar romerska kyrkan an mot oss allt mer och mer och söker bereda åt sig allt mera mera inom vårt land. Å andra sidan låter t. ex. frälsningsarméns öfver allt förnumna härskri oss iakttaga, huru äfven den svärmiska rörelsen utbreder sig mer och mer. Hvar är den magt, som skall kunna stå emot så väl det ena som det andra angreppet? Hvar är den magt, som skall kunna bevara oss från den kyrka, som söker trälbinda samvetena, och å andra sidan för de rörelser, som åsyfta att låta allt upplösa sig i den flackaste subjektivism? Hvar är denna magt? Den är endast, menar jag, i den äkta lutherdomen. Liksom jag skulle önska och innerligt önska, att den lutherska kyrkans bekännelse måtte blifva oförkränkt, önskar jag också, att de möjliga garantier, som vi ega för att kyrkans prester nu skulle verka i Luthers anda, måtte blifva bevarade. — På denna grund anhåller jag, herr talman, om afslag å utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman, mine herrar! Den siste ärade talaren ville föra kammaren till sinnes, hvilka vådliga konsekvenser skulle blifva af edens borttagande. Han framstälde en fråga till oss: »är tiden sådan verklig, att denna embetsed kan borttagas?» Och han påpekade de frestelser, som ligga oss nära derigenom, att den katolska kyrkan tränger oss alla mycket in på lifvet. Herr biskopen anser således, att kyrkans tjänstgörande presterskap står i fara att på ett eller annat sätt indragas i tidsströmningarna, och synes icke hysa

Angående
prestedens
utbytande
mot ett löfte.
(Forts.)

mycket stort förtroende till presterskapet i allmänhet att kunna ega nog kraft att stå emot dessa — särskildt nu de katolska strömmingarne —, så vidt det icke blifvit bundet med ed. Men är icke detta verkligen ett fattigdomsbevis, som herr biskopen gifver presterskapet. Nu försöka vi att afskaffa den ena eden efter den andra. Vi hafva afskaffat en mängd embetseder och krigsmannaeden. Afven talmanseden är borttagen, och jag hoppas, att borgareeden också måtte vid denna riksdag försvinna. Men de, som äro bärare af religionen, utaf de religiösa idéerna, de skulle ensamt bindas med ed. Man kan icke lita på dem på annat sätt, än att man får dem bundna med ed. Det är verkligen sorgligt, om det står så illa till bland presterna, att man icke kan lita på deras ord utan ovilkorligen måste binda dem med ed. Men då säger herr biskopen: hvad är skilnaden emellan löfte och ed? Till en början tycktes herr biskopen säga, att det är rent af ingen skilnad, utan att man kan hafva det ena lika bra som det andra. Men herr biskopen sjelf erkände, att eden ändock är ett löfte in amplissima forma och just därför så mycket mera bindande, men att vid både löfte och ed man måste taga sin tillflykt till barmhertigheten. Men det är just deri, tror jag, som skilnaden ligger. Genom eden tager man icke sin tillflykt till barmhertigheten, utan det är ett försvärjande, d. v. s. att om jag icke håller min ed till punkt och pricka, så har jag försvurit mig. Jag flyr icke till barmhertigheten, utan jag ställer mig under en straffande rättvisa, som här skulle ingripa uti den allra förskräckligaste af alla former. Det är just detta, som gör, att många samvetsömna personer icke vilja gå eden, och detta är heller icke att undra på. Betänk, att jag förbinder mig att uppoffra alla mina kropps- och själskrafter etc. uti kyrkans tjänst, och om jag det icke gör, så försvärjer jag mig. Jag flyr icke till barmhertigheten, utan jag ställer mig utom barmhertigheten. Jag säger, att Gud må förkasta mig för alltid, att jag icke vill hafva någon nåd, om jag bryter min ed. Det är just detta, som är det rysliga och förskräckliga uti eden. Min önskan är, att hvarje människa måtte befrias från att sättas uti en sådan casus; men i all synnerhet borde väl religionens vårdare befrias derifrån. Det måtte väl vara nog för dem att afgifva ett löfte på bekännelsen och om fullgörande af sina pligter så samvetsgrant som möjligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Romberg: Herr talman, mine herrar! Jag kan icke underlåta att säga, att det förefaller mig i högsta grad märkvärdigt, att en den kristna kyrkans målsman kan vilja så varmt, som det här visat sig, hålla på och försvara bibehållandet af en sådan obligatorisk ed, som den här ifrågavarande. Jag säger, att det förvånar mig, ty vi böra dock besinna, att det edsförmulär, som vi hafva, är utaf den beskaffenhet, att jag undrar — hvad inledningsorden beträffar, der man säger, att man svär »vid Gud och hans heliga evangelium» — huru många af de här närvarande, som när de aflagt ed, vetat med sig och verkligen kunnat säga sig själva, att de förstätt, hvad de dermed sagt. Hvad det innebär att svära vid Gud, att taga Gud till vittne, kan jag väl förstå; men hvad menar man med att svära

vid evangelium? Jag undrar om vi icke här hafva inför oss ed af liknande art som de eder, som omtalas i Matthei evangelium 23:e kapitlet och beträffande hvilka fariséerna förklarade, att det icke alltid vore så noga, i fall man bröte en sådan ed. De svuro, såsom vi minnas, vid templet, vid tempelguldet, vid altaret, vid offret o. s. v. och tillmätte dessa eder olika grad af betydelse. Ett dylikt svärjande är helt enkelt *meningslöst*. Men om det så är, så föreligger ju här ett åläggande att missbruka Guds namn, och vi böra väl då söka att så fort som möjligt göra oss qvitt ett sådant missbruk, påbjudet genom landets lagar.

Angående
prestens
utbytande
mot ett löfte.
(Forts.)

Hvad åter igen beträffar sjelfva afslutningsorden i eden (»så sant mig Gud hjelpe till lif och själ»), denna ohyggliga besvärjelseformel, så undrar jag högligen öfver, att en den kristna kyrkans målsman kan vilja försvara något sådant, som att personer åläggas att förklara, att om de icke hålla — eller *lyckas hålla*, borde jag kanske rättare säga — i allo hvad de här lofvat, så fränsäga de sig för alltid Guds nåd. Finnes det något, som är en synd emot den Helige Ande, så är det väl detta. Finnes det något, som skall betecknas som hädelse, så skall väl det vara en hädelse att öppet fränsäga sig Guds nåd och hjälp, och hvad skall man säga om det land, som i sina lagar påbjuder något sådant?

Det sades också af den förste ärade talaren, att hvad man här lofvade, vore alltid af den beskaffenhet, att man måste taga sin tillflykt till »barmhertighet och förlåtelse», då man afägger en sådan ed. Ja, är detta erkändt, huru är det då möjligt att påyrka, att vi som pant skola sätta vår eviga salighet och eventuellt fränsäga oss Guds nåd och hjälp?

För öfrigt tillåter jag mig, herr talman, att uttala den mening, att alla offentliga eder, hvilka likasom denna äro utan juridiskt edsansvar, äro såsom rättsinstitutioner alldeles värdelösa, och att vi följaktligen böra, om icke för annat, så just af mänhet om aktningen för eders helgd, snarast möjligt afskaffa dem.

Herr talman! Med hvad jag nu har sagt har jag, som herr talmannen finner, velat motivera mitt tillstyrkande af det förslag, som här är framlagdt af lagutskottet.

Herr Waldenström: Herr talman! Jag för min enskilda del har varit lifligt intresserad af frågan om de olika löftesedernas afskaffande. Jag har uti dessa eder egentligen icke kunnat se något annat än upprepade missbruk af Guds namn. Ofta hafva ock dessa eder tagit en sådan form, att de blifvit rent af upprörande. Då vi nu förut hafva afskaffat en hel mängd sådana eder, hvilka både i grund- och civillag varit föreskrifna, så tyckes det, som skulle konsekvensen fordra, att vi också gifve vårt bifall till den af lagutskottet här föreslagna lydelsen af 22 kap. 2 § kyrkolagen.

Jag tror likväl icke, att det ena är en konsekvens af det andra. Konsekvensen skulle nemligen fordra, att man *afskaffade* presten, liksom man afskaffat en mängd andra löfteseder. Men här är alls icke fråga om att afskaffa presten utan allenast att utbyta den samma mot ett löfte af samma lydelse, som presten har, endast

Angående
prestens
utbytande
mot ett löfte
(Forts.)

med borttagande af inledningsorden: »och svär vid Gud och hans heliga evangelium» samt slutorden: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ». Som herrarne veta, hafva vi icke ersatt de andra afskaffade ederna med löften af lika lydelse. Jag kan således icke i denna lagutskottets hemställan se annat än en inkonsequens.

Och hvad vinner man i sjelfva verket på förändringen? Om man säger, att det är ohyggligt att genom *ed* förbinda en menniska till att göra, hvad hon på förhand vet, att hon *icke kan* fullgöra, så må det väl vara lika ohyggligt att genom *löfte* förbinda henne dertill.

För min enskilda del kan jag icke förstå, att vinsten af den här föreslagna förändringen blir någon annan än den, att den ingifver vederbörande prestkandidater den tanken, att ett löfte icke är lika heligt som en ed, och lockar dem att afgifva detta löfte under den tanken: »Det är icke någon ed; det är blott ett löfte, och det är icke så noga med att hålla ett löfte som att hålla en ed.» Jag vet icke, om denna vinst är att skatta så synnerligen högt.

Jag vill här icke göra något yrkande; men jag skall alltid vara med om att gifva min röst för *afskaffande* af presten, liksom jag förut gifvit den för afskaffande af andra löfteseder, som redan äro borttagna.

Herr Lilienberg: I den senaste talarens anförande torde finnas åtskilligt beaktansvärdt. Emellertid skulle ett antagande af den kongl. propositionen ändock innebära ett framsteg. Jag ber att få erinra kammaren, att äfven i nu föreliggande fråga den kongl. propositionen är föranledd af ett Riksdagens beslut. Riksdagen beslöt nemligen år 1889 att hos Kongl. Maj:t anhålla, »att åtgärder måtte vidtagas för åvägabringande af sådan förändring i 22 kap. 2 § kyrkolagen, att den deri föreskrifna prested blefve utbytt mot ett löfte, samt att Kongl. Maj:t täcktes för nästa kyrkomöte framlägga förslag till formulär för sådant löfte.»

Denna framställning af Riksdagen har Kongl. Maj:t nu ställt sig till efterrättelse, så att en kongl. proposition blifvit framlagd. Lagstiftningen har på senare tider gått i rigtning att afskaffa ederna. Jag har låtit uppgöra en förteckning öfver de eder, som på den senare tiden blifvit upphäfdade. De äro följande: studenteden, ed för den som utnämns till presterlig befattning innan embete eller tjeust samt dermed förenad lön tillträds, medicine-licentiat-eden, ed för civila embets- och tjenstemän samt betjente, ed för markegångsdeputerade, ed för prester före biskopsval och för biskop vid invigning till embetet, ed för kyrkoherde vid inställande i embetet, läkareed, ed för rättskemist, farmaceut, barnmorska, tandläkare, ed hvarmed läkare skriftligen skulle bekräfta vissa attester, ed för mäklare, skeppsklarerare, mätare och vägare, notarii-publici-eden, krigsmannaeden, kronoarbetskarls tjensteed och slutligen talmanseden.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: Jag skulle, herr talman, mycket väl kunna instämma med herr Lilienberg, om jag i det här föreliggande förslaget såge något framsteg alls. Om lagutskottet hade gifvit förslag på

något löfte annorlunda formuleradt än det löfte, som innehålles i edsformuläret, skulle jag betrakta detta såsom ett verkligt framsteg. Nu kan jag verkligen icke göra det. Har det visat sig kunna utan fara ske, att alla de löfteseder, herr Lillenberg nu uppräknade, blifvit afskaffade, så tror jag icke alls, att det skulle vara förenadt med någon fara att afskaffa äfven presteden och ersätta den med någonting annat — jag ville helst föreslå t. ex. en bön till Gud om nåd och kraft till trohet i embetets utöfning eller något dylikt.

*Angående
prestedens
utbytande
mot ett löfte.
(Forts.)*

Om man nu, såsom här föreslagits, utbyter presteden mot ett löfte af samma lydelse som eden — det är möjligt att jag deruti tager miste, men jag tror, att deraf skulle följa ett försinkande af den reform, som behöfves, och som skulle vara en verklig reform, hvilken icke ingåfve menniskor den tanken, att det icke är så noga med att hålla ett inför Gud gifvet löfte, när detta icke är bekräftadt med orden: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ». Den nu åsyftade vinsten anser jag därför icke vara något framsteg, utan snarare tvärt om.

Herr Bexell: Då jag icke anser en riksförsamling böra uppmontra den uppfattning, att ett högtidligt löfte är mindre förbindande än en ed, kan jag ej rösta för det föreliggande förslaget. Vi veta och se litet hvar, att redan på åtskilliga håll en dylik åsigt gjort sig gällande. Skulle någon ändring göras uti ifrågavarande fall, borde den gå i den rigtningen, att presten blott skulle afgifva en förbindelse att »efter bästa öfvertygelse sköta sitt embete».

Jag yrkar återremiss i detta syfte.

Herr Rodhe: Då man har den uppfattning af eden, som nyss af herr Romberg uttalats, att den är ett missbruk af Guds namn, undrar jag visst icke öfver att man påyrkar dess afskaffande. Det är dock märkligt, att vår lärofader Luther hade en helt annan uppfattning af eden. Han betraktade eden såsom en gudstjänst. Jag tror, att man kan väl drista tillägga honom lika godt omdöme som dem, hvilka betrakta eden såsom ett missbruk af Guds namn.

För öfrigt vill jag säga, att jag icke så mycket håller på edens nuvarande form. Kan man finna några lämpligare uttryck än de nu använda, som äro för många anstötliga, skall jag visst icke vara emot att utbyta dessa uttryck. Men det är *eden* jag ville hafva behållen, och det just utaf den anledning som påpekats — jag ber att ännu en gång få upprepa det — på grund af den stora fara, som ligger deri, att mera obefästade unga prestmän skulle kunna få den uppfattningen, att man icke behöfver taga det så noga med embetets skötande, emedan man blott aflagt ett löfte, icke en ed.

Jag anhåller fortfarande att få yrka afslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

*Angående
ändrad lydelse af 65 §
utsökningslagen.* Föredrogs vidare lagutskottets utlåtande n:o 19, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 65 § utsökningslagen.

Punkten 1.

I motion, n:o 39, inom Andra Kammaren hade herr *O. A. Brodin* hemställt, att vid utmätning måtte undantagas egendom — arbetsredskap eller andra lösören — till 500 kronors värde.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Motionären herr *Brodin* begärde ordet och yttrade: Såsom motionär i frågan skall jag be att få yttra några ord om betydelsen af min motion.

Under en längre följd af år har jag haft den öfvertygelsen, att den i Sverige brukliga konsumtionskrediten jemte det för Sverige egendomliga borgenssystemet verkat skadligt för individen och samhället, och att något borde göras för att stäfja detta missbruk. Det har nu blifvit så allmänt, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vesternorrlands län funnit skäl att i sin femårsberättelse framhålla detsamma. Jag har nu tagit mig friheten väcka denna motion för att framhålla och fästa uppmärksamheten derpå; och jag har trott det vara möjligt att i någon mån motverka det genom en ändring i utsökningslagen i den riktning jag föreslagit. Jag tror icke, att derigenom — såsom lagutskottet säger i sin motivering — något hinder skulle uppstå för den fattige att erhålla den kredit han väl behöfver. Såsom vi väl veta, bestämmer utsökningslagen redan nu ett minimum, som är fritt från utsökning. Skulle nu detta minimum höjas något, tror jag ej detta skulle verka hämmande för den fattiges kredit. Ty jag är öfvertygad, att fortfarande den redlige och ärbare fattige skulle erhålla den kredit han behöfver, men deremot den ohederlige skulle stängas derifrån genom den ifrågasatta höjningen af det utsökningsfria beloppet.

Jag inser väl, att gent emot utskottets afstyrkande intet nu står att vinna. Jag vill därför ej framställa något yrkande. Jag har blott velat påpeka saken, emedan jag är öfvertygad om, att något måste göras förr eller senare i denna riktning. Det är verkligen här fråga om en kräftska för vårt samhälle, som måste utrotas — och utrotas ju förr dess hellre — derest den ekonomiska ställningen hos vårt folk i stort skall blifva bättre än den nu är.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr *Anderson* i *Tenhult*: Då' motionären icke gjorde något yrkande, kunde det å min sida vara tillräckligt att endast yrka bifall till utskottets förslag, men då jag deltagit i det beslut, hvartill ut-

skottet kommit, skall jag be att få säga några ord för att gifva till känna, hvad som för mig varit bestämmande i detta afseende.

Man kan hafva hvilken uppfattning som helst i den föreliggande frågan; vare sig man gillar utsökningslagen, sådan den nu är, och hvori bestämmes, att vid utmätningar få undantagas saker till värde af 75 kronor, eller gillar det af herr O. Olsson från Stockholm framställda förslag derom, att vid utmätning skulle af boets tillgångar få uttagas saker till ett värde af 150 kronor, eller ock slutligen vill gå så långt som herr Brodin föreslagit, att detta värde skulle bestämmas till 500 kronor, så är det enligt min öfvertygelse nödvändigt, att en ändring äfven i konkurslagens bestämmelser sker samtidigt med en ändring i utsökningslagen.

Angående
ändrad ty-
delse af 65 §
utsöknings-
lagen.
(Forts.)

Enligt den nu gällande konkurslagen får det ifrågavarande undantagsbeloppet utgöra högst 75 kronor. Skulle nu detta undantagsbelopp i utsökningslagen höjas till 500 kronor, så antager jag såsom alldeles säkert, att en fordringsägare, i fall det för att betäcka fordringarna finnes en egendom, hvars värde icke öfversteg 500 kronor, skulle sätta gäldenären i konkurs, emedan han derigenom skulle få ut ett större belopp än genom utmätning. Jag är också öfvertygad om att, ifall en lagändring skedde i detta hänseende, den för de mindre bemedlade, åtminstone på landsorten, skulle blifva till stor skada, ty de skulle derigenom komma att mista den kredit, som de nu hafva. Det finnes nemligen många tillfällen i landsorten, då krediten är behöflig och måste användas, t. ex. af en torpare, när han behöfver köpa kreatur, äfvensom under sådana år, då grödan blifvit mindre gifvande än vanligt, behöfver köpa foder, vårutsäde o. s. v. Hade han, då han ej har för tillfället penningar, icke kredit, kunde han heller icke få, hvad han behöfver. En handtverkare på landet skulle med sitt lilla rörelsekapital vara stängd, derest han icke hade penningar eller kredit.

Då jag tänker på allt detta, kan jag icke finna skäl att ändra nuvarande lagstiftning, och därför skall jag för min del yrka bifall till utskottets föreliggande afstyrkande förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Vidare hade i motion, n:o 70, herr O. Olsson från Stockholm föreslagit: att Riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i 65 § utsökningslagen, att densammans lydelse blefve följande:

Från utmätning skola undantagas nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle, då skall af det förråd, som i huset finnes, undantagas hvad till underhåll för en månad tarivas, så ock nödiga arbetsredskap eller andra lösören, dock ej öfver ett värde af etthundra-femtio kronor. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, hvarför pantsättning skett.

Under föreliggande punkt hemställde emellertid utskottet, att icke heller herr Olssons motion måtte vinna Riksdagens bifall.

Angående
ändrad lydelse af 65 §
utsökningslagen.
(Forts.)

Efter föredragning af punkten anförde motionären, herr Olsson: Såsom af det föreliggande utskottsbetänkandet synes, har utskottet ej funnit skäl tillstyrka min motion, emedan der intet yrkande blifvit gjordt om ändring i 30 § konkurslagen. Jag ber dock att få framhålla, att det är en väsentlig skilnad mellan en genom den exekutiva magten verkställd utmätning och en konkurs. Vid en utmätning beror allt af den utmättningsman, som fått sig anförtrordt att värdera redskap och andra lösören, som i boet finnas. Annorlunda ställer sig förhållandet vid en konkurs. Då väljas godemän och sysslomän. Då har konkursgäldenär rätt att erhålla underhåll för sig och sin familj, om sådan finnes, under 2 månader. Och ej nog dermed. Skulle han ej vara nöjd med det belopp, som blifvit honom tillerkändt till underhåll, utan anse det vara för litet, eger han att vända sig till rådstufvurätt i stad eller vederbörande domstol på landet. Det är således en betydlig skilnad mellan en konkursgäldenär och en som drabbas af utsökningslagen.

Jag skall ej göra något yrkande, då motionen ej vunnit lagutskottets bifall; men jag är förvissad om, att i framtiden en ändring skall komma till stånd i de båda ifrågavarande paragraferna.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Angående
förändrade
grunder för
reglering af
presterskapets
inkomster.

Företogs handläggning af lagutskottets utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion om ändring i förordningen angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster den 11 juli 1862 i syfte att presterskapets kontanta aflöning må utgå af statsverket.

Utskottet hemställde, att berörda, inom Andra Kammaren af herr O. W. Redelius afgifna motion n:o 120 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade inom utskottet afgifvits af herr J. Anderson i Tenhult.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst anförde:

Herr Redelius: Då jag sannolikt aldrig mer får anledning att på detta rum uttala mig i nu föreliggande fråga, ber jag att till protokollet få yttra några ord.

Såsom kammaren behagade finna, har jag i min motion, som nu föreligger till behandling, föreslagit, att presterskapets kontanta aflöning skall utgå af statsverkets medel. Något annat skäl för detta yrkande än det, som finnes öfverst på sidan 12 i betänkandet, har jag icke anført. Der stå blott dessa ord: »att presterna må likställas med andra statens tjenstemän så, att de af statsverket finge uppbära sin aflöning». Att *staten* aflönar *sina* *tjenstemän*, är ju en så själfklar sak, att några bevis därför icke lära behöfva anföras. Jag har därför icke heller trott mig behöfva anföra några skäl i detta hän-

Seende för mitt yrkande, ty det lärer väl numera icke kunna bestridas, att presterna äro statens tjänstemän — man må nu tycka om det eller icke, så är det i alla fall så. Sjelfva den diskussion, som i dag förts inom kammaren, gifver mig stöd för en sådan uppfattning; staten lagstiftar ju för presterna och kyrkan likasom för de öfriga statens tjänstemän.

Jag lemnar denna del af ämnet och öfvergår till en annan punkt, som jag med några ord vill beröra. Den gäller särskildt presterskapets boställen. Jag ber i detta hänseende att få fästa uppmärksamheten på, att från uråldriga tider hafva tjänstemännen från de högsta till de lägsta blifvit i vårt land aflönade medelst boställen. Detta aflöningsätt har sedermera under hand föråldrats så, att reglering försiggått för den ena tjänstemannacorpsen efter den andra, dervid boställena indragits och ersättningen utgått på annat sätt. Det finnes, så vidt jag nu kan erinra mig, icke qvar några andra tjänstemän, som hafva boställen än presterna. Att under sådana förhållanden anföra några skäl för ändring i den antydda rigtningen, hvad presterna beträffar, har jag icke ansett vara af behovet påkalladt. Det är endast en konsekvensens magt, som pekar åt det hållet.

Man har visserligen invändt häremot, att det skulle skada kyrkan och presterna, om denna förändring egde rum. Från motsatt håll har åter framhållits — och det till mig personligen — att det skulle allt för mycket slå fast statskyrkan, om en sådan ändring skedde, och de, som icke vilja detta, äro af det skälet icke med om mitt förslag. — Jag vill icke yttra mig mer öfver detta förhållande än att omtala, att det motsatta skälet blifvit framställt. — För min del är jag lifligt öfvertygad derom, att så länge svenska folket vill hafva några statskyrkoprester, få de naturligtvis sin aflöning efter hvad som man anser vara skäligt. Skulle åter den tid komma, att man anser sig icke behöfva dem och sålunda vill, att inga flere skola till sättas, så är det enligt min uppfattning klart, att några skrifna lagparagrafer därför icke kunna utgöra hinder. På grund häraf är jag för min del alldeles lugn i detta afseende.

Men jag vill äfven tillägga något om presterskapets boställen. Det har, såsom herrarne veta, inträdt en ganska betydande förändring i detta hänseende. Jag vill icke tala om de gamla tiderna och framställa dem såsom *goda* i förhållande till nutiden, ty så är icke min uppfattning, men jag erinrar så till vida om de gamla tiderna, som församlingarna då sjelfva efter hemmantal och matlag skötte boställena åt presterna. Sådant eger numera icke rum, och det kan ju heller icke vidare blifva på detta sätt. Presterna få nu sköta sina boställen så godt de kunna. Dervid inträffar för den unge presten, som under sina barnår och ungdom varit sysselsatt vid boken och sedan efter åtskilliga tjänsteår vid 30 å 40 års ålder fått befordran samt erhållit boställe, till följd hvaraf han genast måste blifva jordbrukare, ett af två fall: antingen förstår han sig på sin sak beträffande jordbruket eller icke. I senare fallet får han icke de inkomster, som han påräknat, och derjemte får han den beskyllningen på sig, att han är — ja, huru skall jag säga — en klen stackare, som icke förstår sig

Angående
förändrade
grunder för
reglering af
prester-
skapets in-
komster.
(Forts.)

på att taga vara på hvad han fått. Men förstår han sig åter på jordbruk, blir det heller icke stort bättre, ty då finnes alltid de, som påstå, att han mera sysslar med jorden än med *h*jorden, och att sådant icke är helsosamt, det är uppenbart. Under sådana förhållanden vill jag icke tala så mycket om syner på boställena och dylikt, som åstadkomma svårigheter, men det är alls icke att undra på, att man framkommer med dylika förslag om att lönen skulle dragas in.

Utskottets motivering har jag icke mycket att säga om och detta af det enkla skälet, att utskottet sjelf icke mycket sagt, utan endast förklarat: »att någon önskan om en förändring i det antydda syftet icke torde förefinnas inom rikets församlingar.» Jag vet icke, huru vida utskottet känner till församlingarnas önskan i detta fall. Huru vida någon sådan finnes, derpå torde emellertid här snart gifvas besked vid en blifvande votering.

Innan jag slutar, ber jag få nämna några ord med anledning af den s. k. reservationen, därför att deri finnes åtminstone ett erkännande af att jag har, efter reservanternas åsigt, rätt i en punkt angående presternas pensionering, nemligen att det vore bra, om presterna finge pension. Jag vill nämna detta för att å min sida gifva reservanten ett erkännande och tack för detta uttalande. Men sjelfva reservationen är dock egentligen ingen reservation, ty han yrkar deri ingenting, och han motsätter sig just det, som för mig är hufvudsaken — der är blott ett långt resonnement till stöd för utskottets hemställan. Om den s. k. reservanten i öfrigt har rätt i sina sifferuppgifter, så ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att det i sådant fall vore en ren statsaffär att gå in på motionen. Reservanten påstår nemligen, att det årligen utgår 11 å 12 millioner kronor till presterskapets aflöning — siffrorna få stå för hans egen räkning, ty de äro icke mina — men om det verkligen vore så, och om en reglering i motionens syfte egde rum, och jag för sådan händelse antager, att i genomskärning kyrkoherdarnes löner icke bestämdes till öfver 4,000 kronor och komministrarnes till omkring 1,500 kronor, så skulle icke hela summan för hela rikets kyrkoherdar, komministrar, kapellpredikanter, pastoratsadjunkter och allt hvad de beta uppgå till stort mer än hälften af denna summa.

Afven om man ville antaga en pensionsanstalt och beräkna — enligt min tanke alldeles för högt — att en fjerdedel skulle få pension till tre fjerdedelar af lönebeloppet, skulle dock åtskilliga millioner besparas statsverket. Det skulle alltså blifva en ren affär. Jag påpekar detta blott.

När nu kammaren om en stund har slagit ihjäl motionen, har jag vunnit åtminstone en sak. Jag har fått till stånd en bevisning. Hvarpå? Att det icke är så mycket presterna, som hålla hårdt på tionde och boställen; utan fastmer är det, om utskottet har rätt, församlingarna eller — om Riksdagen godkänner utskottets förslag — Riksdagen, som fasthåller det närvarande och säger: det skall vara såsom det är. Som sagdt: när voteringen är gjord och utskottets hemställan bifallen, har jag vunnit bevis på detta, som jag förut ofta sagt, och sagt därför, att jag trodde mig kunna bevisa det. Jag har nu bevisat det genom att framlägga denna motion för Riksdagen och

säga hvad jag kunde till förmån för den nya ordningen — dock med den tanken: »det går icke; ty Riksdagen vill icke hafva det så.» Jag hoppas därför, att man icke mera måtte få höra stickord och tillmälen om, att presterna hålla så hårdt på tionde, boställen och dylikt. Jag anser, att presterna hädanefter borde vara fria derifrån.

Jag yrkar bifall till min motion och afslag på utskottets hemställan.

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.

(Forts.)

Herr Wästfelt: Författningen rörande presterskapets löneroglering har ovilkorligen betydligt förbättrat förhållandena med presternas aflönning. Dock skulle måhända regleringen varit mera tillfredsställande, om beslut kunnat fattas om denna aflönings utbetalande af statsmedel. Presterskapets löneinkomster äro ovilkorligen tjänstemannalöner och af staten garanterade, således icke någon gåfva af församlingarna. Ett beslut i nämnda riktning skulle utan tvifvel åstadkomma större sjelfständighet och ett bättre förhållande mellan presterskap och församlingar, än på, ett eller annat ställe kan vara fallet. Jag vill dock ej på något sätt hålla på att denna förändring nu skall ske, emedan bestämmelserna om att länsman eller af kommunalstämma utsedde skola verkställa uppbörden, kanske kunna vara tillfyllestgörande.

Deremot anser jag, att det skulle vara i högsta grad olyckligt för presterna, om — såsom i motionens andra del föreslås — boställena skulle tagas ifrån dem. Regleringen har dock gått så långt som lämpligt är i denna riktning, i det all sådan jord, som icke tillhör bostadsbostället, tagits ifrån presterskapet, äfven annexförsamlingarnas jord — ett pastorat kan ju bestå af flere socknar — och endast bostadsbostället bibehållits åt dem. Det anser jag för min del vara för deras ekonomiska uppehållelse af den allra största vikt. Ty betänk blott: om man skulle taga det ifrån dem, skulle ett pastorshus vara tvunget att skicka ut i gårdarne omkring för att köpa sin mjölk och sådant, och om en pastor, då han icke vore i tjänst, behöfde skjuts för sina lefnadsbehof, för sina familjeangelägenheter eller andra sina förhållanden, skulle han ju nödgas begifva sig ut i bygden för att lega häst för hvarje gång. Huru otänkbart är det icke, att hans lön skulle vara tillräcklig för honom i detta fall? Särskildt vill jag betona, att det finnes komministraturer, som gifva sina innehafvare blott 1,000 kronor och boställe. Om boställena toges ifrån dessa, och de skulle nödgas köpa alla sina naturaförnödenheter, huru otänkbart är det icke, att deras löneförmåner då skulle förslå? Och skulle man utarrendera boställena och söka reglera förhållandena, såsom här är föreslaget, så, äfven om de skulle få 1,500 kronors inkomst — ja, om de finge det — hvad försloge det i alla fall, då de icke vidare hade något gagn af boställena, till deras hushållskostnader och aflönande af embetsbiträde? Genom en dylik anordning komme ju presterna i den ställning till sina församlingsbor, att de blefve aldeles beroende af dem. Och det är det allra olyckligaste, att den ena beror af den andra. Äro båda parterna sjelfständiga, då kunna de fullgöra sina pligter båda. Detta är rätta grundsatsen.

*Angående
förändrade
grunder för
reglering af
prester-
skapets in-
komster.*
(Forts.)

Jag skulle för min del vilja på det allra kraftigaste afstyrka, att boställena tagas ifrån presterna, och med afseende å dessa uttalade åsigtter, som jag hyser på grund af den erfarenhet, jag inhemtat under den tid af sex år, som jag varit ordförande i nämnden för reglerande af presterskapets löneinkomster i Jemtland och Herjedalen, ber jag att få biträda utskottets utlåtande.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! Mine herrar! Den farhåga, som den siste ärade talaren uttryckte, har jag icke med afseende å ordnandet af presterskapets löneförhållanden. Jag tror, att ett sådant ordnande skulle mycket lätt låta sig göra. Men motionären har icke här gått tillväga på ett sätt, som är fullt öfverensstämmande med de tankar jag har om presterskapets lönereglering, utan den princip han velat fastslå är den, att dessa förhållanden skulle blifva ännu mer orubbliga, än de för närvarande äro, så att en reglering i en framtid skulle blifva svårare, om denna princip genomfördes, än om utskottets förslag bifölles. För min del är jag inte för närvarande böjd för att staten skulle bli lönegifvare åt presterskapet, såsom motionären föreslagit, men — en omreglering anser jag nödvändig. Jag yrkar, af förstnämnda anledning, bifall till utskottets förslag.

Men då jag har ordet, skall jag också be att få nämna, att jag gerna önskat, att utskottet här sträckt sig något längre, än som varit fallet, med afseende å hvad utskottet anfört i sin motivering för afslag å motionen. Motionären har anfört en massa skäl, på hvilka han sökt bygga sitt förslag till ändring af presterskapets löneförhållanden. Dessa skäl har utskottet med mycket lätt hand förbigått. Han har omnämnt, hurusom det skulle blifva för presterna beqvämt, om de befriades från jordbruksgöromål och mera kunde egna sig åt själavården. Deri skall jag mycket gerna instämma med honom. För min del finner jag det mycket opassligt, att en själasörjare och prest sysslar så mycket med jordiska ting. Han bör egna sig åt det kall, med hänsyn till hvilket han aflagt en dyr ed, om hvilken här talats nyss, och förbundit sig till ett verksamhetsfält, som är för honom omöjligt att uppnå. Men härom är nu icke närmast tal.

Jag önskar för min del, att det snart nog måtte framkomma förslag i den riktning, att reglering af presterskapets löneinkomster må kunna ega rum, så att det icke, såsom nu är förhållandet, skulle finnas prester, som ha ända upp till 20- och 24,000 kronors inkomst, medan andra, fast de också ha rätt hög lön, dock ha mycket mindre sådana. En ändring härutinnan bör vidtagas. För min del väckte jag motion i detta afseende vid 1888 års riksdag; men den fick ett snöpligt afslag, därför att den kommit fram för fort, medan ännu för lång tid återstode, innan de nu gällande löneregleringarna skulle hafva upphört att tillämpas. Nu närmar sig tidpunkten för deras upphörande, så att en förändring snart nog skulle kunna ega rum. Och jag önskar, då man vet hvilken tid som åtgår för lagförändringar, att en sådan måtte snart komma till stånd. Det skulle äfven vara nyttigt för blifvande prestaspiranter att på förhand veta, hvilka löneförhöjningar de hade att påräkna, då de en gång skulle komma i åtnjutande af prestlön. Men jag har för närvarande, herr talman,

intet annat yrkande att göra än bifall till lagutskottets hemställan.

*Angående
förändrade
grunder för
reglering af
prester-
skapets in-
komster.*
(Forts.)

Herr Wallbom: Herr talman! Mine herrar! Herr Redelius sökte göra troligt, att det skulle vara Riksdagens ledamöter, som gent emot presternas egen uppfattning önskade bibehålla den nu gällande lagen om presterna aflöning. Då herr Redelius väckte denna motion och nu yrkade bifall till densamma, så funderade jag mycket på, om han tänkte bestämdt hvad han talade der vid lag. Jag antager, att litet hvar skulle vilja vara med på att rösta för herr Redelius' förslag, om det vore möjligt att få en lag om detta nu. Men då vi äro bundna af konventioner till 1912, kan det ju ej vara en nödvändighet att stifta lagen så många år förut. Jag vet bestämdt, att på många håll konventionerna äro så uppgjorda, att man lider obegripligt deraf. Inom den kommun, der jag bor, är omkring $\frac{1}{4}$ af all jord fri från att bidraga till presterskapets aflöning. Det är ett fel i konventionen, att endast all i mantal satt jord skall bidra till presterskapets aflöning. Stuteristyrelsen har der $\frac{1}{4}$ af jordbruksfastigheten, och dess jord är fri från beskattning. Vi skulle nog vara mycket tacksamma för ändring deri, och jag skulle vara den förste att rösta för herr Redelius' motion, om den kunde genomföras nu, men då den icke kan hafva någon betydelse förr än långt fram i tiden, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen Danielson: Herr talman! Mine herrar! Jag anser, att den fråga, som motionären här berört, är en mycket viktig fråga. Nu har lagutskottet antydtt, att något kånbarare behof af ändring i afseende å författningen om allmänt ordnande af presterskapets inkomster icke gjort sig gällande. Jag för min enskilda del tror, att, om vi frågade församlingarna, dessa temligen allmänt skulle hålla före, att denna förordnings tillämpning gått i helt annan riktning, än hvad det egentligen varit tänkt. Det är icke så få församlingar — hvilket nog många af herrarne ha kännedom om — som genom den enligt samma författning verkställda reglering fått betydligt ökade utgifter till sitt presterskap. Det blef en ojemn reglering, som utföll i en församling så, att man fick högre utskyl-der, och i en annan så, att man fortfarande fick betala ungefär hvad som betalats förut, medan utskylderna i vissa församlingar blefvo måhända något mindre och i andra betydligt mindre än förut. Det är, efter hvad jag tror, denna ojemnhet i tillämpningen af en författning sådan som den ifrågavarande, som är orsaken till det öfvervägande missnöjet.

Nu säges här, att man för närvarande ingenting kan göra åt saken. Det är nog riktigt. Ty denna lönereglering, som är fastställd att gälla enligt 1862 års författning, består ännu i många år. Men vi veta litet hvar, huru långsamt det plägar gå att få till stånd en dylik förändring, och därför tror jag också, att man bör taga saken i öfvervägande många år förr, än man vill hafva den ändring genomförd, som på grund af en författning skall komma till stånd. Derfor tror jag, att det nu icke är en enda dag för tidigt att söka

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.
(Forts.)

åvägbringa en lämplig förändring af 1862 års författning. Ty innan nya löneregleringar komma till stånd, föreställer jag mig, att det är alldeles nödvändigt, att vissa grunder deri förändras. Kunnna dessa grunder blifva sådana, att man kan taga hvad motionären föreslår, tycker jag, att det vore en synnerlig förbättring i detta hänseende. Jag vill derfor säga för min del, att jag gör detta uttalande, på samma gång jag tror mig kunna instämma med motionären i hans syfte. Ty att bringa en så stor fråga till enhet, att bringa det derhän, att församlingarna blifva bättre och jemnare beskattade, att det förhållandet, att prestmän söka sysslor för att få högre aflöning, skulle kunna för framtiden undvikas, och att lönerna blefve jemnare fördelade, det vore en fördel, som vi väl alla eftersträfva.

Jag tycker derfor, att Riksdagen redan nu bör fundera på saken. Om frågan faller, såsom jag antager, att den kommer att göra, vill jag med dessa mina ord hafva sagt, att jag vill understödja den, i hopp att den kommer igen en annan gång och då blir föremål för mer allvarlig överläggning och omsider löses.

Jag ber att få till den kraft och verkan det hafva kan instämma i motionärens yrkande.

Herr Bexell: Herr talman! Mine herrar! Jag vill bara yttra några ord om löneförhållandena enligt herr Redelii motion; och då skulle jag vilja säga, att jag tror, att, om den skulle antagas, det kunde inträffa, och den dag måste då inträffa, att vi icke hafva någon statskyrka mer, men väl alla statskyrkans prester kvar. Så är det nu med många embeten här i Sverige. Man anser dem vara öfverflödiga, men de äro en gång komna till, och derfor måste de finnas och deras innehafvare åtnjuta aflöning. Jag antager, att denna risk, som jag nu omnämnt, är anledningen till herr Redelii motiou. Ty det är då mycket beqvämare att få sin lön af staten direkt än af församlingen. Det lär vara församlingar, der det knappt finnes någon statskyrklig individ, utan nästan alla tillhöra någon frikyrklig rigtning. Dessa frikyrklige betala förstas extra till sitt presterskap; men dessutom få de också erlägga penningar till statskyrkan. Naturligtvis är det under sådana förhållanden obehagligt för presterna att uppbära lön direkt af församlingarne. Det vore naturligtvis bra mycket beqvämare, om de finge sitta i ro och uppbära sin lön af staten.

På grund af hvad jag anfört yrkar jag afslag.

Herr Redelius: Blott några ord till svar mot den anmärkningen, att frågan skulle vara för tidigt väckt, emedan regleringar äro uppgjorda öfver hela riket och inga ändringar kunna ske, förrän tiden för dessa utflöpt. Det är riktigt. Men jag erinrar om att lagen i fråga utkom 1862, och så fort regleringen var gjord och stadfästad, skulle den vara gällande från nästa 1 maj utan afseende på om den kunde tillämpas genast eller icke. Det är nu 30 år gångna sedan dess och litet till, och det torde kunna dröja 20—30 år, innan alla dessa löneregleringar upphört att gälla, men med kannedom om, hur fort det plägar gå att få en förändring till stånd, tror jag icke, att frågan är för tidigt väckt. I sjelfva den lagstiftning, som

ännu gäller i detta ämne, har jag ett stöd för den namin åsigt. 1862 års författning om reglering af presterskapets löner har ännu icke vunnit tillämpning i den församling, der jag är kyrkoherde, och blott inom några få församlingar i det kontrakt, der jag har äran att vara kontraktsprost. De allra flesta hafva sin aflöning efter gamla ordningen före 1862. Om Riksdagen fattar ett beslut i motionens riktning, så att det skulle blifva en utredning och förslag till lönestat för hela riket, ligger det åtminstone för mig mycket nära till hands att tro, att det skulle dröja 10, 15, kanske 20 år, innan vi finge denna lag i ordning. I intet hänseende har jag sjelf trott, att jag skulle komma att upplefva den dag, då denna förändring blefve gällande i riket, och detta sista må vara svar nog på den talarens fråga, som sporde, om jag menade uppriktigt eller icke.

Det var ett vänligt ord, som herr vice talmannen gaf mig, men jag ber att få tillägga, då han yttrade, att om frågan faller, den bör komma igen: må den så göra, men icke kommer den igen på min framställning! Jag har blifvit så bemött med afseende på de motioner jag väckt i detta ämne, att det betagit mig all lust att komma igen. Jag började med att väcka en motion om boställsskogarna, så att de svagast aflönade presterna, komministrar, kapellpredikanter och sådana, skulle få någon ringa hjälp i sina lönevilkor från dessa medel, som eljest gå till aflöning af andra tjenstemän än prester ifrån prestbostälernas afkastning. Den afslogs. Sedan kom jag med en annan motion rörande en ecklesiastisk boställsordning, som riksdagen sjelf begärt — jag mins icke när, men det är så länge sedan, så att det mest var före min tid. Vi hafva icke fått någon ännu. Det kom en kongl. proposition, den afslogs; Riksdagen tog den icke ens under ompröfning. Jag ville då försöka, om den i något förändradt skick skulle kunna ådraga sig Riksdagens uppmärksamhet. Men nej, man ändrade ej uppfattning, resonerade ej ens om den, och den blef af Riksdagen afslagen. Då gjorde jag den hemställa, att kyrkoherdarne skulle sjelfva bygga sina boställen och församlingarna vara derifrån befriade, men komministrarna erhålla någon hjälp, då de voro ringa aflönade. Riksdagen ville icke höra derpå. Sedan kom jag med ett annat förslag i åsigt att för mig åtminstone om icke för någon annan undanrödja en stötesten från dissenters sida. Jag räckte dem handen till lika rätt, men de, som satte sig deremot, vore väsentligen dissenters. Nu tog jag sista steget så långt ut jag kunde. Om nu Riksdagen säger nej, kan man icke gerna begära, att jag skall komma igen, men när dessa motioner afslås, torde det vara ett bevis på att hvarken Riksdag eller dissenters vilja hafva en förändring i sättet för presterskapets aflöning. Derom är det frågan gäller. Här är icke tal om, såsom en talare nämde, huru vida Riksdagen vill hafva prester eller icke. Den frågan föreligger icke nu, men den kommer nog fram en gång i framtiden.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olsson i Mårdäng: Herr talman! Endast några få ord gent emot hvad utskottet här anfört som skäl för afslag på motionen. Jag vill då först tillkännagifva, att jag före Riksdagens början blef

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.
(Forts.)

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.
(Forts.)

uppmädat att understödja under Riksdagen väckta förslag angående indragning af presternas boställen och en mera tidsenlig löneroglering. Jag vågar derför antaga, att församlingarne i min valkrets äro för en dylik förändring. Jag godkänner visserligen icke allt hvad motionären föreslagit, men till mycket skulle jag vilja haiva bifall.

Vidare skall jag be få nämna, att flere prester, som jag samtalat med, uttalat sig för sådan förändring. Vid ett inom norra delen af Upsala stift för någon tid sedan hållet möte har, enligt hvad för mig uppgifvits, uttalande gjorts i samma syfte. Slutligen vill jag erinra om att så väl civila som militära boställen redan äro indragna, och då synas mig inga skäl tala för bibehållandet af presterskapets boställen. Till sist skall jag be få säga, att, för den händelse det kommer att gälla votering, jag då kommer att rösta för motionen.

Herr Bexell: Det har antydts under diskussionen, att man skulle behöfva börja i god tid för att komma till en roglering af presterskapets aflöning. Jag vet ingenting, som hindrar att när som helst göra det, om Riksdagen så vill. Så länge kyrkomötet fins till, har det visserligen vetorätt, men det är Riksdag och Konung, de båda statsmagterna, som, om de äro ense, bestämma, om det skall finnas ett kyrkomöte eller ej, och således behöfver det icke finnas något hinder att reglera presternas aflöning.

Herr Nilson från Lidköping: Herr talman! Mine herrar! Jag har icke begärt ordet för att uppträda vare sig för eller emot herr Redeliis motion, men jag kan icke underlåta att uttala mina sympatier för ett par önskningsmål, som särskildt framhållits i den af herr Anderson i Tenhult vid betänkandet fogade reservation. I likhet med honom anser jag, att motionärens förslag om en jemnare fördelning af presterskapets löner förtjenar all uppmärksamhet. Någoting bör nemligen göras för att åtminstone i någon mån hämma det ständiga transportsökandet från sämre till bättre prestgäll. Afvenså instämmer jag med reservanten deri, att man bör söka få till stånd ett ordnad pensionsväsen för presterskapet, så att presterna må varda icke blott berättigade, utan äfven skyldige att likasom statens tjenstemän i allmänhet vid en viss ålder afgå från sin befattning med åtnjutande af pension.

Jag vet väl, att de frågor, som här äro påpekade, icke låta sig lösas så lätt, men svårigheterna torde dock icke kunna anses vara öfvervinneliga, och jag tviflar icke på, att en reform i nu antydd rigtning skall arbeta sig fram i en icke alltför aflägsen framtid. Jag har intet yrkande att göra. Jag har endast velat tillkännagifva, att jag för min del instämmer i hufvudsaklig del, men icke i alla delar, uti de åsigter, som af reservanten uttalats.

Herr N. Persson i Vadensjö: För min del kan jag icke vara annat än motionären hjertligt tacksam, för att han kommit fram med sitt förslag. Jag tror, att det är alldeles gifvet, att det för staten skulle blifva en ganska god inkomstkälla, i fall någon sådan roglering en gång komme till stånd. Vi veta litet hvar, åtminstone är det så

hemma hos oss, att det fins många prestgårdar, som äro taxerade till 1,000 kr. inkomst, som är beräknad i prestens aflönning, men som, när de utarrenderas, gifva 2—3,000 kr. i arrende. Om dessa indroges under domänstyrelsen, skulle icke staten behöfva få några särskilda kostnader för förvaltningen, då ju en domämförvaltning redan finnes. Om jag ser saken från den synpunkten, skulle det för staten blifva en mycket präktig och stor inkomst. Jag tror icke heller, att det skulle blifva så farligt med dessa mjölkinköp, som en ärad talare omnämnde, i fall presterna på landsbygden skulle behöfva köpa sin mjölk. Ty vore det det, skulle ju presterna, som arrenderat ut sitt landbruk, hafva för länge sedan gått under. Jag tror icke, att det skulle blifva värre för de andra. Emellertid vill jag för min del instämna med motionären och yrkar bifall till hans motion.

Angående förändrade grunder för reglering af prester-skapets inkomster.
(Forts.)

Herr Waldenström: Jag tror, att den af herr Redelius framlagda motionen innehåller så många beaktansvärda saker, att den utan tvifvel hade förtjent en grundligare behandling inom utskottet, än som nu kommit den till del.

Hvad herr Redelius åsyftat, skulle, om det på ett eller annat sätt genomfördes, leda till en jemnare fördelning så väl af folkets skatter som af presternas löner, och det vore en mycket stor fördel. Derjemte skulle presterna få mycket mer tid att egna sig åt sitt egentliga kall, om de blefve befriade från de mångahanda bestyr, i hvilka de invecklas just genom det sätt, hvarpå de äro aflönade. Jag tror också, att det skulle hafva sin fördel i många andra afseenden. Herrarne veta, huru som under den förflutna tullstriden presterna i allmänhet intagit sin plats på protektionistsidan, och huru de af denna anledning fått uppbära många hårda beskyllningar, emedan man i denna deras position icke velat eller må hända icke kunnat se något annat än egennyttiga beräkningar, alltsammans beroende på det sätt, hvarpå de äro aflönade. Det skulle de hafva varit befriade från, om aflönings sättet icke varit som det är.

Jag kan naturligtvis icke göra något yrkande, men såsom svar på den klagosång, så att säga, som herr Redelius sjöng öfver sina motioners öde, kan jag icke annat än uttala mitt erkännande för det arbete, han nedlagt för att väcka uppmärksamheten på denna sak, som verkligen är värd mycken uppmärksamhet.

Herr Bengtsson: För min del ber jag att få hembära mitt tack till motionären, för det han bragt denna fråga på tal, oaktadt jag icke kan fullt gilla alla de uttalanden, som i motionen äro gjorda. Jag tror dock, det skulle vara till bättnad både för församlingarna och presterna, om man kunde vidtaga en sådan ändring i lönerogleringarna, att lönen utginge med ett kontant belopp. Det är visserligen sant, att efter den sista löneroglingen förhållandena äro betydligt bättre än de voro förut, men ännu återstår dock mycket att göra. Det faller utom allt tvifvel, såsom redan är anfördt, att presterna skulle bättre kunna egna sig åt sitt embete, om de blefve befriade från jordbruk, äfvensom att det skulle blifva en fördel för socknarna, då deras afgifter till presterna skulle komma att utgå betydligt

Angående rättvisare. Enligt nuvarande löneregleringar är det nära nog ensamt förändrade jordbruket, som får vidkännas kostnaderna för presterskapets aflöning grunder för på landsbygden. Jag skall anhålla få anföra ett exempel från den reglering af socken, der jag sjelf bor. Då löneregleringen der uppgjordes, var prester- skapets in- komster. komster. (Forts.) der inom socknen ungefär 5,000 fyrkar, och på dessa, som representerade jordbruksfastigheterna, var det som presternas aflöning blef fördelad. I nuvarande stund finnes inom socknen 49,000 fyrkar, och för det antal fyrkar, som tillkommit för industriella anläggningar, betalas icke ett öre till presterskapet, oaktadt dessa naturligtvis lika mycket betjena sig af presterna som jordbrukarne. Derför synes det mig vara ett önskningsmål att så fort som möjligt komma till det resultat, att äfven de industriella anläggningar, som uppkomma på landsbygden, måtte få betala i likhet med jordbruket. Jag skall därför anhålla om återremiss i syfte att få till stånd en skrivelse till Kongl. Maj:t i ungefär följande rigtning:

Att Riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i kongl. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster, att deri bestämdes, att presterskapets aflöning, som fortfarande borde utgå af församlingarna, skulle vara kontant, med undantag af bostad med trädgård och erforderlig embets skjuts, och att församlingarna tillerkändes rätt att fritt disponera öfver prestgårdarna.

Häruti instämde herrar *Månsson* och *Alexanderson*.

Herr Lilienberg: De fleste talare, som yttrat sig i denna fråga och understödt motionären, hafva framställt åtskilliga anmärkningar mot det sätt, hvarpå löneregleringarna blifvit uppgjorda. Må så vara, att dessa anmärkningar äro befogade, det vill jag icke bestrida, men det är icke på rättelse härutinnan motionärens förslag går ut. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten derpå, ehuru jag knappast behöfver göra det, då herrarne naturligtvis sjelfva läst motionen, att hans förslag går ut på den radikala förändring, att presterskapets kontanta aflöning skall utgå af statsverket och presten åtnjuta in natura endast bostad med trädgård, erforderlig embets skjuts samt vedbrand, der bostället dertill lemnar tillgång. Hade utskottet föreställt sig, att den radikala förändring, motionären föreslagit, vore upp- buren af det allmänna föreställningssättet, den allmänna meningen, skulle nog utskottet egnat förslaget mer uppmärksamhet, men utskottet har tänkt, att vid all lagstiftning måste man se till, att man icke går det allmänna föreställningssättet i förväg. Gör man det, riskerar man, att den lagen icke blir välsignelsebringande. Nu har det försports, att motionärens förslag vunnit understöd af vice talmannen, och det må jag säga förvånar mig. Utskottet har äfven haft den uppfattning, att om äfven motionärens förslag vore beaktansvärdt, det dock komme alldeles för tidigt; och det har varit det väsentliga skälet, hvarför utskottet afstyrkt motionen.

Herr Bergendahl: Jag begärde ordet för att tillkännagifva, att jag förenar mig med talaren på skånebänken, som yrkat återremiss till lagutskottet för åstadkommande af en skrivelse i den af honom nyss antydda rigtning. På samma gång ber jag att för min del få betyga motionären min tacksamhet, därför att han framkommit med sitt förslag, och i motsats mot lagutskottets vice ordförande tror jag, att det allmänna åskådningssättet inom landet går i samma rigtning som motionen. Det förefaller mig också vara förhållandet, då vi nu höra flera röster som förena sig med motionären. Jag ber således, herr talman, att få yrka återremiss.

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.
(Forts.)

Herrar *Bruse* och *Petersson* i Österhaninge förenade sig med herr Bergendahl.

Herr Persson i Mörarp yttrade: Jag kan icke i likhet med åtskilliga talare, som uppträdt under senare delen af debatten, instämma med dem, som uttalat, att man bör vara tacksam för motionärens förslag. Jag kan icke se saken på det sättet. Hvad är det motionären föreslagit? Han har föreslagit, att det skulle bestämmas för framtiden ett sådant ordnande af presterskapets inkomster, att presternas kontanta aflöning skulle utgå af statsverket och de åtnjuta endast vissa naturaförmåner. Jag tror för min del icke, att den allmänna meningen är den, att presterskapet skall åtnjuta sin aflöning af statsverket. Jag tror, det skulle komma att stöta emot ganska mycket, om motionen ginge igenom. Frågan om hvem som eger jorden, som är anslagen till presterskapets aflöning, om det är staten eller kommunen, är, tror jag, icke öfverallt i vårt land tillräckligt utredd. Förhållandena i det gamla Sverige äro väl skäligen utredda, att der är det kommunens egendom. Den omständighet, att den ena kommunen har anslagit större och bättre jordområde till boställe än den andra kommunen, kommer naturligtvis i sin mån att inverka på kommunens rätt som egare till den jord, som på många ställen utgör den hufvudsakliga delen af presternas aflöning. Jag skulle deremot önska, för den händelse motionären, såsom jag antager, blir ledamot af denna kammare under nästa period, att han måtte taga i öfvervägande, huru vida han icke ville fortsätta sina sträfvanen med afseende på ordnandet af presterskapets aflöning och dervid föreslå, att det icke blefve staten, som åtog sig aflöningen för presterskapet, utan att det blefve kommunen, och att man kunde ordna presterskapets aflöning på det sättet, att de tillgångar, som finnas, finge disponeras af kommunen. I den rigtningen tror jag, att det vore önskvärdt, att ett förslag komme fram för Riksdagen. Emellertid är väl förhållandet det, som lagutskottets vice ordförande nämnde, eller att frågan är väl tidigt väckt och att vi säkerligen hafva ganska lång tid, innan vi kunna vidtaga någon åtgärd i detta hänseende. Det gör, att jag icke kan understödja det af motionären väckta förslaget och då jag icke kan se någon nytta af en återremiss, yrkar jag för närvarande bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Ornakärr, *Petersson* i Boestad och *Petersson* i Brystorp.

Angående
förändrade
grunder för
reglering af
prester-
skapets in-
komster.
(Forts.)

Herr Bengtsson: Det är hufvudsakligen med anledning af min grannes anförande som jag begärt ordet. Han sade, att han icke kunde dela åtskillige talaras åsigt, att man borde vara motionären tacksam för det förslag han framlagt. Men på sätt jag förklarar gälde icke min tacksamhet det af honom framlagda förslaget, utan därför att han bragt frågan på tal. Jag anser, att det vore godt, om någon åtgärd så fort som möjligt kunde vidtagas, så att saken i tid kunde ordnas. Det var i det syftet jag föreslog att återremittera motionen. Om min granne hade hört hvad jag läste upp, skulle han hafva märkt, att det visst icke var mitt syfte, att staten skulle öfvertaga presterskapets aflöning, utan att församlingarna skulle få kontant aflöna sina kyrkoherdar, dock med skyldighet att bestå dem bostäder och några andra naturaförmåner, men att församlingarna skulle få disponera öfver prestgårdarne och arrendera ut dem och deraf draga inkomsten. Jag tror för min del att församlingarna derigenom skulle få mindre utgifter till presterskapet. Det lider nemligen intet tvifvel, såsom hvarje landtbrukare i denna kammare nog inser, att om prestgårdarne utarrenderades på längre tid, det skulle betalas 25—30 procents högre årligt arrende än i nuvarande stund, ty det är helt naturligt, att då de, som nu i allmänhet sker, utarrenderas på innehafvarens lifstid eller tjenstetid, arrendatorerna icke våga lägga ned så stora omkostnader på jorden, som om de kunde påräkna att få hafva arrendet för längre tid. Jag har i detta fall sjelf erfarenhet derom, ty jag har i 30 år haft en prestgård på arrende, och jag vågar säga, att jag skulle mycket väl kunnat betala 25 procent högre arrende och dessutom få bättre ersättning för det arbete jag nedlagt, om jag kunnat räkna på att få behålla arrendet i längre tid.

Det var sålunda i detta syfte, jag yrkade återremiss; jag tror att, om en sådan anordning komme till stånd, det blefve till gagn. Hvad det beträffar att frågan skulle vara för tidigt väckt, tror jag att, då lönerregleringarne utgå 1912, det icke är för tidigt att nu börja tala om saken i Riksdagen. Vi veta alla, huru lång tid det i allmänhet drager, innan Riksdagen hinner enas om så viktiga beslut. Äfven om det i år beslutes en skrifvelse till Kongl. Maj:t och Kongl. Maj:t inkommer till Riksdagen med förslag i ämnet, är det därför icke alls sagdt, att det antages vare sig första eller andra året det föreligger; en eller annan ändring kan komma att vidtagas, och det kan dröja ganska lång tid. I alla fall, äfven om ett förslag blefve färdigt, innan de första lönerregleringarna tilländaginge, kunde det ju icke vara meningen att tillämpa det, förrän den tid kommit, då de första lönerregleringarna tilländagått efter att hafva varit gällande i 50 år. Jag vidhåller mitt yrkande om återremiss af frågan.

Herr Folke Andersson: Då jag har varit med om att biträda det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag be att få yttra några ord i frågan. Jag kunde aldrig tro, att motionären skulle kunna vinna så mycket understöd i kammaren som han tyckes få. Att han får, det beror troligen derpå, att han utmålade de stora fördelar man skulle vinna, om aflöningen utginge från staten

i stället för ifrån församlingarna och boställena. Men huru vida denna beräkning i sjelfva verket håller streck, är något som behöfver litet bättre ses till.

Hvad först beträffar aflönandet af presterskapet såsom församlingens tjenare, så hemställer jag, om det från rent kristlig synpunkt sedt kan vara lämpligt, att presternas lön utgår från staten, hvarigenom presterna göras oberoende af församlingarna. Jag anser deremot att församlingarna böra aflöna sina prester, så att, då de flesta församlingsbor äro betalande, församlingsmedlemmarna och presterna blifva beroende af hvarandra; detta anser jag vara rätta grunden för presternas aflöning.

Angående vidare motionärens påstående, att, om presterskapet finge sin aflöning från staten och på grund deraf prestgårdarne utarrenderades af statsverket, dessa skulle inbringa mycket mer i afkastning, skall jag be att få påminna, att man har en hel del kostnader att vänta. Icke nog med att hus skola vara byggda, som skola undantagas åt presten, utan man måste, om man skall få utarrenderadt, äfven hafva byggt åt arrendatorn. Vidare skall öfverseendet af prestgårdarnes förvaltning och skötsel öfverlemnas åt domänstyrelsen, och herrarne känna nog till hvad det kostar med syner och hvarjehanda sådant. Behållningen kommer, tror jag, ingalunda att blifva så stor, som de herrar, hvilka understödt motionen, påräknat, utan mycket mindre än de trott.

Ur flera synpunkter sedt anser jag sålunda, att utskottet haft goda skäl för sitt beslut, och jag anhåller, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Peterson i Hasselstad: Herr talman, mine herrar! Jag är också af den åsigten, att det icke är lämpligt att staten öfvertager aflöningen af presterskapet. Vidare delar jag utskottets mening, att — så vidt jag känner och vet — icke något allmänt missnöje, åtminstone ej i min trakt, gifvit sig till känna med det aflönings sätt för presterna, som nu existerar.

Om staten skulle öfvertaga presterskapets aflöning, tror jag icke att, såsom förut nämnts, staten skulle kunna anses ega deras boställen, utan de tillkomme nog församlingarna. En annan uppfattning skulle mötas med motstånd.

För öfrigt bör man icke, såsom här också yttrats, ändra lagen, då icke något allmänt missnöje dermed försports, särskildt som löne-regleringarna hafva ännu 19 år kvar, innan de gå till ända. Först mot slutet af denna tid kan det vara på sin plats att framkomma med ett förslag till Riksdagen, hvilket kan läggas till grund för den reglering, som derefter kan komma i fråga.

Här har yttrats af talare från Skåne och Öland, att det vore lämpligt, om en omreglering kunde ske, och det af den anledning att i Skåne presternas löner äro mycket höga, oaktadt församlingarna ej äro synnerligen stora. Det är intet att säga derom, så vidt det bara kunde ske, men det går nog icke så lätt, ty då den löne-reglering, som nu gäller, företogs, så föreskrefs, att man icke fick taga bort något af den lön presterna förut haft. Det är ju visst

*Angående
förändrade
grunder för
reglering af
prester-
skapets in-
komster.
(Forts.)*

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster. skäl att söka omreglera till det bättre, men det är en sak, som framtiden får taga hand om. Jag undrar icke heller på att man på Öland vill hafva ändring, ty der äro, efter hvad jag hört, mycket små pastorat, och afgifterna till presterskapet äro därför der så mycket känbarare, men det får väl afhjelpas framdeles.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Lilienberg: Jag skall icke upptaga kammarens tid länge. Jag skall endast be att få fästa uppmärksamheten på det förslag till återremiss, som framstälts af herr Jöns Bengtsson. Nämnda förslag går icke ut på samma sak som motionen. Motionen äsyftar, att statsverket skulle öfvertaga presterskapets aflöning, under det att herr Bengtssons förslag går ut på att församlingarna skulle, ehuru på annat sätt än nu sker och med en ny reglering, bestrida aflöningen. Det vore icke lämpligt att återremittera frågan i det syftet. Följden skulle blifva, att lagutskottet finge komma in med förslag, som skulle komma att gå alldeles vid sidan af hvad motionären velat.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Bengtsson: Jag kan icke förstå, att mitt förslag skulle gå på sidan af motionärens förslag. Det går icke utöfver hvad han föreslagit. Han har föreslagit, att staten skulle öfvertaga presterskapets aflöning, men jag har föreslagit, att församlingarna fortfarande skulle utgöra aflöningen, men få utbetala den kontant i stället för, såsom nu, en viss del in natura. Jag kan icke finna några giltiga skäl, hvarför icke förslaget skulle kunna återremitteras.

Herr Petersson i Brystorp: Då utskottet blifvit klandradt därför, att det allt för litet tagit motionen i beaktande, vill jag framhålla, att intet nu kan göras, då man har en författning i ämnet, som gäller till 1912. Men om från presterskapets sida gjordes ett sådant medgifvande, som herr Redelius sade, eller att kyrkoherdarnes lön skulle utgå med 4,000 kronor och komministrarnes med 1,500 kronor, då funnes en regel att gå efter och då vore det mycket lättare att behandla frågan, ty då vore båda parterna ense, nu känner man endast ena partens önskningsar.

Hvad för öfrigt boställes utarrendering angår, så kunde det nog gå för sig att, såsom motionären föreslagit, utarrendera kyrkoherdarnes, ty deras boställen äro så pass stora, att kyrkoherdarne nog skulle reda sig, men jag hemställer, om det skulle låta sig göra med komministrarnes boställen, som ju äro mycket små. Men så länge de hafva boställena, hafva de åtminstone en del naturprodukter billigt. Skulle de hafva sin lön endast i penningar, beklagar jag dem.

Jag yrkar bifall till det slut, hvartill utskottet kommit.

Herr Lyttkens: Om det skulle gå på det sättet, att staten skulle aflöna presterskapet, blefve naturliga följden sedan den, att staten också skulle tillsätta alla prester. Den erfarenhet jag har af

en del af de prester, vi fått till regala pastorat i Halland, gör att jag anser detta ej vara till församlingarnas bästa. Jag vet, att man icke har rätt att klandra Kongl. Maj:ts beslut. Men så mycket har jag väl ändå kunnat säga, att det ej är bra att församlingarnas bästa åsidosättes för att såsom pension gifva utmärkt goda pastorat åt f. d. löjtnanter, utlefvade professorer och rektorer, som nått en sådan ålder, att de ej mera kunna bibehålla sina förra tjenster.

Angående förändrade grunder för reglering af presterskapets inkomster.
(Forts.)

Det enda jag vill vara med om är reservantens förslag, att »prest vid viss ålder, förslagsvis 50 år eller 55 år, icke må vara berättigad till förslagsrum vid ledig sysslas tillsättande».

Det vill jag vara med om, ty då kunde det undvikas, hvad som nyligen händt, att tre prester, af hvilka alla voro omkring 60 år, den ene ända till 66 år, uppsatts å förslag till ett mycket godt pastorat. Detta kunde derigenom förhindras.

Öfverläggningen var slutad.

I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner 1:o på bifall till utskottets hemställan; 2:o på afslag å nämnda hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; samt 3:o på återremiss. Herr talmannen fann den förstnämnda propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef likväl begärd; i följd hvaraf och sedan till kontraposition antagits bifall till motionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller lagutskottets hemställan i utlåtandet n:o 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit den af herr Redelius i ämnet väckta motion.

Omröstningen visade 141 ja mot 56 nej; hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 11.

Skedde föredragning af Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.

Till utskottets behandling hade öfverlemnats en i Andra Kam-maren af herr A. E. Petersson i Hamra väckt motion, n:o 53, hvori

Om skärpta han föreslagit, »att margarin, hvars tillverkning icke är kontrollerad bestämmelser i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga förordning den 11 oktober 1889 samt kongl. medicinalstyrelsens kungörelse af den 29 november 1889 angående de närmare bestämmelserna för kontrollen, vid stadgadt vite ej må få hållas till salu i Sverige».

(Forts.)

Med anledning häraf hemställde utskottet, att kammaren för sin del besluter, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga saken i öfvervägande och derefter för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i kongl. förordningen den 11 oktober 1889 angående margarintillverkningen, hvilka pröfvas erforderliga.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Redelius: På åtskilliga kamraters i och utom utskottet uppmaning har jag trott mig böra meddela en förklaring öfver beskaffenheten af det nu föreliggande betänkandet. De, som genomläst detsamma, kunna finna, att det i sjelfva verket innehåller först en motivering för afslag å herr Peterssons i Hamra motion, men att sedermera på angifna skäl en ny motivering kommer, som går i riktning af ett bifall till motionen, hvarefter slutet blifvit det, att man icke kunnat göra något annat än be Kongl. Maj:t taga saken om hand och söka utreda, hvad som i detta afseende kunde behöfva göras. Orsaken till detta förhållande ligger i den s. k. mellanrikslagen, hvilken lag likväl ej beröres af motionen, hvarför utskottet ej heller kunnat i sin kläm vidröra densamma. Men det är tydligt att det, som motionären önskar — eller förbud mot försäljning här i riket af sådan margarin, hvars tillverkning icke blifvit kontrollerad i enlighet med gällande lag, d. v. s. i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga förordning den 11 oktober 1889 och medicinalstyrelsens kungörelse af den 29 november samma år — skulle kunna inrymmas just i denna lag, om man för öfrigt vill en förändring i motionens syfte.

Hade nu den af motionären åberopade 1 § i kongl. förordningen den 30 maj 1890 angående Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden, eller mellanrikslagen, kunnat betraktas som ett allmänt stadgande, som vore tillämpligt på hela lagen, äfven på artikeln 2, som afser handelsförbindelserna sjöledes, då skulle, efter hvad jag tror, utskottet kunnat enas om att på de skäl, som finnas angifna på sid. 2 i betänkandet, afstyrka motionen, emedan den af motionären föreslagna åtgärden då varit alldeles obehöflig. Men nu är denna mellanrikslag så märkvärdigt uppställd, att det, minst sagdt, måste uppstå tvekan om det finnes något allmänt stadgande härom. Den innehåller blott 2 artiklar. Den första artikeln handlar om handelsförbindelserna landvägen och den andra om handelsförbindelserna sjövägen. Om således också denna lags 1 § kan vara tillämplig, då det gäller införsel landvägen till Sverige af varor af viss beskaffenhet eller som äro underkastade särskild kontroll, så kunna likväl enligt 14 § i samma lag sådana varor fritt införas sjövägen. En

kontroll öfver införseln af varor landvägen skulle således vara gagnslös, då det icke i artikeln 2 talas om någon kontroll öfver införseln sjövägen, och då det ej i denna artikel finnes någon hänvisning till § 1.

Att under sådana förhållanden rent af tillstyrka motionen, det har utskottet icke velat på den grund, att enligt utskottets mening margarintillverkningen derigenom skulle komma att gynnas mer än någon annan näring, och ett sådant skydd har utskottet ej ansett denna industri förtjena. Att åter helt och hållet afstyrka motionen, har utskottet icke velat, emedan det skulle hafva till följd, att utskottet för sin del komme att godkänna det förhållandet, att svenska män inom riket intaga en sämre ställning än utländske män i afseende å handeln med en och samma vara. Utskottet har därför icke ansett sig kunna göra något annat än hemställa om en skrifvelse till Kongl. Maj:t om utredning, så att Kongl. Maj:t först får pröfva, huru vida någon förändring i den åberopade förordningen af den 11 oktober 1889 är erforderlig, samt derefter till Riksdagen inkomma med framställning i ämnet. Detta har jag — på grund af till mig gjord framställning derom — velat säga som en förklaring till utskottets motivering.

Man har vidare till mig — ehuru jag icke rätt vet, om jag bör vidröra detta — gjort anmärkning mot den kläm, utskottet kommer med, då det säger, att Kongl. Maj:t skall taga *saken* i öfvervägande, och man har frågat, hvad det är för en *sak*. Jo, det är naturligtvis den sak, som motionären talar om, och som utskottet talar om. Jag tror icke, att man behöfver lägga så stor vikt vid sjelfva uttrycket, om man vill framgång åt frågan. Man skulle ju kunna taga något annat ord, t. ex. ärende eller omständighet. Men om man fäster sig vid formen, skall jag be att få formulera ett förslag till beslut af kammaren, som jag här tager mig friheten uppläsa: »att kammaren för sin del besluter, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huru vida förändringar i motionens syfte i kongl. förordningen af den 11 oktober 1889 äro erforderliga, och derefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.»

Herr talman, jag skall anhålla om proposition på bifall till det nu af mig gjorda förslag till lydelse af utskottets hemställan.

Herr statsrådet friherre Åkerhielm: Vid genomläsningen af utskottets betänkande har jag fått det intrycket, att utskottet icke fullt riktigt uppfattat mellanrikslagens innehåll i hithörande delar, ett intryck som jag funnit bekräftadt af den siste talarens yttrande. Det är därför som jag, då jag haft tillfälle deltaga i den revision, hvilken föregick utfärdandet af den nu gällande mellanrikslagen, tagit mig friheten anhålla om ordet.

Före utfärdandet af 1890 års mellanrikslag kunde ett import- eller exportförbud gent emot Norge göras gällande endast i afseende på införseln sjöledes och då under den förutsättning, att förbudet tillämpades äfven vid införsel sjöledes från andra länder; men der-

Om skärpta
bestämmelser
för försälj-
ning af
margarin.
(Forts.)

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.
(Forts.)

emot medgif mellanrikslagen i sin dåvarande lydelse icke, att ett sådant förbud gjordes gällande beträffande införseln landvägen i andra fall, än då förbudet sammanhängde med karantänbestämmelser. Detta förhållande föranledde den komité, som i första hand behandlade frågan om mellanrikslagens revision, att påpeka, att bestämmelserna i lagen rörande införsel landvägen skulle, i fall ett importförbud eller exportförbud ansåges behöfligt, betaga detsamma all kraft och verkan; och med anledning deraf föreslogs en förändring i 1 §, som handlar om införsel landvägen. Det enklaste hade då varit att utsträcka de bestämmelser, hvilka enligt 14 § gälla samfärdseln sjöledes, äfven till samfärdseln landvägen. Ty den 14 §:n medgifver en absolut rätt att stadga vare sig import- eller exportförbud gent emot Norge, så snart man gör förbudet gällande äfven i afseende på andra länder. Det föreslogs också af komitén, att i 1 § skulle införas ett stadgande, öfverensstämmande med stadgandet i 14 §, men då detta från norsk sida mötte åtskilliga invändningar, enades man slutligen om den lydelse af 1 §, som den nu har, och beträffande hvars innebörd statsrådet och chefen för finansdepartementet i det anförande till statsrådsprotokollet, som åtföljde propositionen till 1890 års Riksdag om ändringar i mellanrikslagen, yttrar, att § 1, sådan den vore affattad, skulle bereda hvartdera riket »en vidsträckt frihet i ifrågavarande hänseende och öppna tillfällen att stadga ut- eller införselförbud i alla de fall, der det kunde vara någon anledning antaga, att yrkanden på dylika förbud kunde med någon styrka framträda.» Hvad man med den ifrågavarande ändringen i mellanrikslagen åsyftade, var sålunda att undanröjda hindren för tillämpning i afseende på införsel landvägen af ett eventuellt import- eller exportförbud; men man tänkte sig icke, att det skulle kunna ifrågasättas att stadga ett import- eller exportförbud att gälla ensamt mot Norge, såsom t. ex. att förbjuda införsel af margarin från Norge, under det man tilläte samma vara fritt införas från andra länder. Ett stadgande, som medgäfvé ett dylikt förfarande, skulle naturligtvis kommit att helt och hållet bryta med mellanrikslagens princip, som just åsyftar att underlätta samfärdseln mellan de förenade rikena, att i det ena landet åt det andra landets invånare bereda större, men icke mindre förmåner, än hvad utlänningar åtnjuta.

På enahanda sätt, som i fråga om import- och exportförbud, ville man äfven bereda sig frihet att, om en varas tillverkning i Sverige var underkastad kontroll, vid införsel från Norge underkasta varan en motsvarande kontroll. Härtill var man, på grund af 14:de §:ns lydelse utan tvifvel berättigad, då varan infördes sjöledes, under förutsättning dock att samma kontroll tillämpades i afseende på införsel från andra länder; och man ville nu äfven i afseende på införsel landvägen införa sådana bestämmelser, att lagen ej heller, då det gälde samfärdseln landvägen, skulle utgöra något hinder för åstadkommandet af den kontroll, som man redan var berättigad att föreskrifva i afseende på importen sjövägen. Det var på det sättet, som det stadgande i § 1 tillkom, hvilket blifvit af utskottet å sid. 2 citeradt. Men äfven om detta stadgande kan sägas vara mindre lyckligt affattadt, så till vida som det kan synas utan vidare

förbjuda införsel af en vara, derest densamma icke kan underkastas sådan undersökning, som för kontrolls vinnande anses nödig, så var förutsättningen likväl äfven här densamma, som då det gälde frågan om import- och exportförbud, eller att i hvarje fall särskilda bestämmelser måste utfärdas och att dessa för att blifva gällande gent emot Norge måste tillämpas äfven emot andra länder.

Förhållandet är sålunda — och det är detta jag velat framhålla — att, likasom man, enligt nu gällande bestämmelser, i allmänhet är oförhindrad att stadga import- eller exportförbud gent emot Norge både i afseende på samfärdseln landvägen och sjövägen, så är man likaledes oförhindrad att, om dertill gifves anledning, föreskrifva en kontrollundersökning vid införsel från Norge såväl land- som sjövägen af sådana varor, hvilkas tillverkning här i landet är underkastad kontroll, för så vidt nemligen man tillämpar liknande föreskrifter i afseende på samma slags varor, då de införas från andra länder.

En annan fråga är den, huru vida en sådan vara som margarin kan vid införsel underkastas en undersökning, som skulle kunna vara egnad att ersätta den kontroll, varan vid tillverkningen här i landet är underkastad, men på den frågan anser jag mig icke hafva någon anledning att ingå, och jag vill icke heller inlåta mig på frågan, huru vida några kontrollföreskrifter i detta afseende eller några ändringar i 1889 års förordning om kontroll å tillverkningen af margarin kunna vara påkallade; men då jag har ordet, kan jag icke undertrycka den anmärkningen, att om med utskottets framställning skulle åsyftas att åstadkomma likställighet mellan margarintillverkarne i Sverige och Norge, genom att borttaga den i 1889 års förordning stadgade tillverkningskontollen, så skulle man, enligt min tro, dermed icke icke göra margarintillverkarne i Sverige någon tjänst. Ty jag föreställer mig, att det finnes stora skäl antaga — och det antagandet gör äfven utskottet — att de svenske konsumenterna, när de hafva tillfälle att välja mellan svensk under offentlig kontroll tillverkad margarin och utländsk okontrollerad margarin, i regeln hellre förse sig af den förra varan än af den senare. För detta antagande hemtar jag ock ett stöd deri, att tillverkningen af margarin här i landet gått mycket raskt framåt och ökats i en grad, med hvilken progressionen i importen af margarin icke företer något närmelsevis jemförligt.

Herr Lovén: Herr talman! Det finnes intet tvifvel om, att utskottets kläm lider af en viss otydlighet. Då jag varit med om utskottets beslut, och då jag hört, att uppfattningen af denna kläm i allmänhet är den, att utskottet med densamma velat tillstyrka en åtgärd, som skulle gå i rigtning af ytterligare prohibitiva föreskrifter i afseende på margarinförsäljningen här i landet, skall jag be att få yttra några ord för att angifva min ståndpunkt till frågan.

Min ståndpunkt är icke den, som antyddes genom de ord, jag nyss nämnde. Tvärt om. Men jag håller före, att då motionären, äfven om han föreslagit en oriktig åtgärd, dock har fäst uppmärksamheten på ett missförhållande, som är ganska betänkligt, är det Riksdagens skyldighet att göra hvad den kan för att få bort en så-

*Om skärpta
bestämmelser
för försälj-
ning af
margarin.*

(Forts.)

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.
(Forts.)

dan oegentlighet. Denna oegentlighet härleder sig, enligt mitt förmenande, icke från mellanrikslagens föreskrifter — så att jag anser mig icke böra yttra mig om denna sak — utan den härleder sig utslutande från en paragraf i kongl. förordningen angående kontroll å tillverkningen af margarin och handeln dermed, och det är den paragrafen, som just rör kontrollen å tillverkningen.

Såsom herrarne torde erinra sig, tillsattes, med anledning af de klagomål, som gjorde sig gällande öfver tillverkningen af margarin, af herr statsrådet och chefen för civildepartementet år 1888 en komité, som arbetade i civildepartementet och afgaf ett förslag till lag öfver den erforderliga kontrollen, som då åsyftade utslutande dels förebyggande af en mindre hederlig konkurrens i afseende på smör och dels också att förebygga de faror, som man ansåg kunna hota vårt smör på den engelska marknaden. Det förslag, denna komité åstadkom, remitterades till åtskilliga myndigheter i landet och kom slutligen till landbruksakademiens förvaltningskomité. Denna upptog större delen af de bestämmelser, som förslaget innehöll. Der fans icke någon föreskrift om sådan kontroll, som här finnes i § 4 af den nämnda kongl. förordningen. Att förvaltningskomitén icke ansåg någon sådan föreskrift, som der innefattas, behöflig, framgår af de ordalag, hvarmed förvaltningskomitén slutar sitt utlåtande. Förvaltningskomitén säger, »att komitén finner sig dock sakna anledning att tillstyrka några ytterligare lagstiftningsåtgärder i nu ifrågavarande hänseende, framför allt hvarje sådan, som, utan att väsentligen föröka verksamheten af de nu föreslagna, endast skulle hafva till verkan att på ett opåkalladt och, enligt komiténs mening, otillbörligt sätt försvåra och derigenom på omvägar undertrycka en loflig och för landet i dess helhet nyttig näring». Komitén hade trott, att alla de åtgärder, som man bort vidtaga i sanitärt syfte, kunde ske inom ramen för helsovårdsstadgan, och därför innefattade det förslag komitén afgaf endast anmälningsskyldighet för margarinfabrik i helsovårdsafseende. I följd deraf skulle helsovårds- och kommunalnämnder hafva pligt att tillse, att fabrikationen sköttes på ett sätt, som icke kunde innebära någon fara för den allmänna sundheten. Men såsom denna föreskrift rörande kontrollen sedermera blef formulerad innebär den, utom kontroll å tillverkningen i sanitärt syfte, äfven en förtäckt beskattning af industrien.

Det är föreskrifvet i 5 mom. af § 4 af förberörda kongl. förordning, att tillsyningsman vid margarinfabrik, som skall tillsättas af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, eger åtnjuta arfvode, hvars belopp Kongl. Maj:ts befallningshafvande eger bestämma, men som likväl för månad icke får understiga 100 kronor och icke öfverstiga 300 kronor. Detta arfvode skall gäldas af tillverkaren och utbetalas i förskott för hvarje månad. Deraf se vi, att en fabrikant sålunda kan blifva utsatt för en extra skatt af ända till 300 kronor i månaden eller 3,600 kronor om året.

Nu är det tydligt, att det förhållande motionären fäst uppmärksamheten på, nemligen att margarin, som icke är underkastad den särskilda beskattning och kontroll, som är föreskrifven i § 4, kan få införas och försäljas här i landet, eftersom det icke finnes några me-

del att förhindra detsamma, måste anses vara en himmelskriande orättvisa för de svenska fabrikanterna; och någon sådan orättvisa vill jag åtminstone icke vara med om. Då är frågan: huru skall man få bort denna orättvisa? Det hade enligt min åsigt varit bäst, om utskottet sagt rent ut, att det önskat en sådan förändring i margarinlagen, att en sådan särskild kontroll derur måste utgå, ty då hade ju förhållandena blifvit fullt likställda för de norska och svenska fabrikanterna, eftersom all margarin, som införes till landet, skall vara underkastad den öfriga kontroll, som är föreskrifven i nämnda lag, nemligen den kontroll, som afses att taga reda på, huru vida det är margarin eller smör.

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.
(Forts.)

Jag anser mig kunna gå med på denna kläm därför, att i motiveringen blifvit inryckt, enligt mitt förmenande ganska tydligt, att utskottet icke velat vara med om en åtgärd, som på en omväg skulle åstadkomma ett införsel förbud, hvarom utskottet talar. En full likställighet skulle åstadkommas, om denna § 4 helt och hållet toges bort eller, rättare sagdt, förändrades till öfverensstämmelse med det förslag, som t. ex. landbruksakademiens förvaltningskomité tillstyrkte, och hvarigenom fabrikationen skulle ställas under en sådan kontroll, som helsovårdsstadgan föreskrifver. Jag föreställer mig, att klämman skulle så uppfattas, men om det skulle visa sig, att så icke är fallet, måste jag ställa mig på deras sida, som yrka afslag på motionen. Då kommer också den oegentligheten, som för närvarande eger rum, och som jag icke kan vara blind för, att stå kvar. Vid sådant förhållande synes det mig vara bättre att, såsom utskottet gjort, hänskjuta frågan till Kongl. Maj:t för att få en sådan ändring i margarinlagstiftningen till stånd, som Kongl. Maj:t finner erforderlig för att förebygga nu ifrågakvarande missförhållande. Det är ur denna synpunkt, som jag anser mig böra fortfarande tillstyrka bifall till utskottets förslag, dock med framhåfvande af den positionen, som jag intager, och som jag här redogjort för.

Jag vill tillägga, att det är så mycket mindre skäl att bibehålla den sanitära kontrollen med särskilda inspektörer för margarinfabrikerna, som, så vidt jag vet, den icke existerar i något annat land. Denna föreskrift har tillkommit, utan tvifvel, på grund af de hårresande skildringar om margarintillverkningen, som under agitationen för förbud mot densamma uppskrämt allmänheten, och hvilka skildringar mångfaldiga gånger bevisats vara fullkomligt grundlösa. Jag tillåter mig säga, att, så vidt den medicinska världen känner till, man ännu icke har kunnat påvisa något fall, då margarin förorsakat sjukdom eller eljest på något sätt varit skadligt för sundheten, och jag kan för min del tillägga, att jag anser margarin vara fullt lika sundt som smör och i många fall kanske sundare.

Jag anser sålunda för min del rätta vägen vara att få bort vissa delar af föreskrifterna angående kontrollen. Då detta, enligt mitt förmenande, ligger i utskottets hemställan, ber jag att få tillstyrka bifall dertill.

Herr friherre *Nordenskiöld* instämde med herr Lovén.

Om skärpta
bestämmelser
för försälj-
ning af
margarin.
(Forts.)

Herr Hammarlund: Jag begärde ordet endast för att yrka afslag å föreliggande utskottshemställan. Här har en motionär föreslagit, »att margarin, hvars tillverkning icke är kontrollerad i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga förordning den 11 oktober 1889 samt kongl. medicinalstyrelsens kungörelse af den 29 november 1889, angående de närmare bestämmelserna för kontrollen, vid stadgådt vite ej må få hållas till salu i Sverige». Med anledning af denna motion har utskottet kommit med en hemställan af innehåll »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga *saken* i öfvervägande och derefter för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i kongl. förordningen den 11 oktober 1889 angående margarintillverkningen, *hvilka prövas erforderliga*.» Detta är ju något helt annat, än hvad motionären föreslagit. Kongl. Maj:t kan pröfva erforderliga en hel del andra förändringar i den kongl. förordningen än de af motionären ifrågasatta.

Då ett tillfälligt utskott icke har motionsrätt, anser jag, att detta utskott icke heller egt befogenhet att komma fram med en sådan hemställan, som går längre än motionärens skrifvelseförslag. Detta tyckes också utskottets ordförande hafva insett, eftersom han under diskussionen kommit fram med ett annat skrifvelseförslag af innehåll, att Riksdagen måtte anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida förändringar i motionens syfte i kongl. förordningen den 11 oktober 1889 äro erforderliga och derefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet. En sådan hemställan som denna är naturligtvis fullt grundlagsenlig; men efter det anförande, vi nyss hört från statsrådsbänken, kan jag icke finna den vara behöflig och kommer därför att yrka afslag äfven å denna.

Det är mycket möjligt, att, såsom den föregående talaren framhöll, det föreligger åtskilliga missförhållanden i afseende på kontrollen å tillverkningen af margarin. Om så är, då bör naturligtvis motion väckas om att få dessa undanröjda. Först då en sådan motion föreligger, kan Riksdagen härom fatta beslut, men någon sådan motion föreligger icke nu.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka afslag såväl på motionen och utskottets hemställan som äfven å det af utskottets ordförande under öfverläggningen framställda förslag.

Herr J. H. G. Fredholm: Innan jag besluter mig för, om jag skall gå med på den hemställan, utskottet gjort, eller ej, skall jag tillåta mig att af utskottets ordförande begära upplysning om en sak, som jag ej finner omnämnd i betänkandet. Hafva de bestämmelser, som för närvarande finnas intagna i lagen om kontroll å tillverkningen af margarin och *handeln dermed* tillämpats vid införsel af margarin från Norge och, i så fall, har det visat sig, att denna tillämpning af lagens föreskrifter icke stält svensk tillverkare af margarin i bättre läge än norsk tillverkare?

Utskottet nämner ingenting om den saken. Utskottet säger blott, att antingen bör kongl. förordningen af den 11 oktober 1889 häfvas eller ändring deri göras eller ock hör man draga konsekvenserna af

nämnda förordning fullt ut, så att ingen margarin får säljas annat än i enlighet med nämnda förordning. I lagen om tillverkning af margarin och handeln dermed förekommer likväl i § 8: »Om från utrikes ort inkommen vara, som angifves till tullbehandling som margarin, icke förvaras i kärl af sådan form och så märkt som i 5 § 1 mom. sägs», skall varan ompackas och dessutom tullförvaltningen tillse, att »å kärlet på tydligt och lätt i ögonen fallande sätt utmärkes, att varan är af utländsk tillverkning». Detta är § 8. Jemför man denna paragraf med stadgandet i § 5, så står der, att det icke är nog med att kärlet skall på ett i ögonen fallande sätt hafva ett märke, angifvande, att varan är af utländsk tillverkning, utan ock att, »der varan blifvit införd från utrikes ort», importörens namn skall åsättas kärlet.

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.
(Forts.)

Nu vet jag icke, och har ej af utskottsbetänkandet kunnat vinna upplysning om, huru det förhåller sig med tillämpningen af dessa lagens stadganden på från Norge införd margarin. Jag känner således icke till den saken. Det *kan* ju vara möjligt, att dessa lagens föreskrifter icke tillämpas vid varor införda från Norge; och då förefaller det mig, som om man borde hafva framhållit nödvändigheten af att tillämpa lagens bestämmelser äfven på den margarin, som införes från Norge. Eller också tillämpas lagen, och då borde utskottet hafva nämnt om det. Ty om lagen tillämpas, så ställes utan tvifvel den svenske tillverkaren derigenom i bättre ställning än den utländske, och då synes mig hvarje lagändring vara öfverflödig.

Herr Lovén: Jag kan icke med full säkerhet lemna herr Fredholm den äskade upplysningen. Men så vidt jag hört och kan sluta mig till, tillämpas nog de föreskrifter rörande införsel af margarin, som han läste upp, äfven i detta fall. För öfrigt finnes det äfven en norsk margarinlag, och denna föreskrifver märkning af margarin-kärl ungefär så som den svenska. Så att det säljes nog icke någon margarin, som icke är märkt på det sätt, som är föreskrifvet.

Den föreskrift deremot, som finnes i fjerde paragrafen, kan omöjligen tillämpas, för så vidt införsel skall vara tillåten. Ty det kan naturligtvis ingen genom kemisk undersökning af varan eller på annat sätt taga reda på, huru vida margarin, som försäljes, varit underkastad sådan kontroll vid tillverkningen, som den ifrågavarande paragrafen föreskrifver. Alltså föreligger — och detta är det väsentliga här vid lag och med afseende på denna sak, synes det mig — ett stadgande, som ålägger inhemska tillverkare en ganska betydlig skatt — jag tillåter mig att begagna detta ord — under det att deremot de utländska icke äro underkastade någon sådan skatt med afseende på inspektionen. Då synes det nödvändigt, att något göres för att förebygga detta missförhållande.

Jag uppfattade icke rätt den framställning, som utskottets ordförande lemnade. Men då jag nu erfarit, att han föreslagit en annan lydelse på klämman, om hvilken jag för min del icke kan vara med, förenar jag mig hellre med dem, som yrka afslag.

*Om skärpta
bestämmelser
för försälj-
ning af
margarin.
(Forts.)*

Herr Redelius: Endast ett par ord till hvad som yttrats här förut i denna fråga, som icke borde vara större, än att man borde kunna ena sig om den.

Det var en talare, som frågade huru det förhåller sig med kontrollen, och derpå läste han upp åtskilliga paragrafer i margarinlagen, om vi få kalla den så. Men den *der* omnämnda s. k. kontrollen är egentligen ingen kontroll mera än så till vida, att det skall ovilkorligen tillkännagifvas, att varan är margarin och hvarifrån den är kommen äfvensom fabrikantens namn, men varan sjelf blir icke enligt gällande lag, så vidt mig är bekant, underkastad någon kontroll, och någon föreskrift derom finnes icke, då det gäller utifrån inkommen margarin, utan endast den inne i landet tillverkade, som hålles till salu.

Eljest ansluter jag mig till hvad den siste talaren omnämnde och som står i utskottsbetänkandet, att det är denna olikhet mellan svenske och utländske tillverkare, hvilken är till nackdel för de svenske, som varit för utskottet ett afgörande skäl att föreslå en skrivelse till Kongl. Maj:t. Dervid önskade man att, om en skrivelse blefve besluten af båda kamrarna, det äfven skulle tagas i öfvervägande, huru denna lag om margarin kunde förhålla sig till mellanrikslagen, om den ena borde jemkas eller möjligen båda. Det var nemligen en sak, som utskottet icke kunde befatta sig med. Nu har en talare på stockholmsbanken klandrat utskottet för dess kläm och påstått, att utskottet gått utöfver sin befogenhet. Jag tror det icke. Motionären föreslår här förbud mot försäljning af annan margarin än sådan, som är kontrollerad enligt den åberopade paragrafen, och om man vill gå in på motionärens förslag, så bör naturligen ett sådant stadgande få rum uti ifrågavarande lag. Nu är föreslaget att skriva till Kongl. Maj:t och begära en sådan förändring i lagen, att ett dylikt förbud inrymmes i lagen, om icke Kongl. Maj:t vill besluta tvärt om och säga, att vi taga bort all kontroll. Det blir en annan sak, hvarom utskottet icke bestämdt uttalat sig, därför att man icke var ense om, huru vida man ville hafva det på det ena eller andra sättet.

Herr J. H. G. Fredholm: Då jag icke lyckats få ett klart och tydligt svar på den af mig till utskottets ordförande gjorda framställning, nemligen huru vida man i verkligheten tillämpar de föreskrifter, som redan finnas, eller att utifrån införd vara skall förvaras i kärll af viss form, som är försedt med märke, angifvande att varan är margarin af utländsk tillverkning och tillika försedt med importörens namn; — då jag icke fick svar på den frågan, så tager jag för alldeles gifvet, att myndigheterna tillämpa dessa lagens föreskrifter. Och då anser jag den nu föreslagna skrivelsen vara obehöflig, hvarför jag yrkar afslag på utskottets hemställan.

Herr Redelius: Något förslag om lagtillämpning har jag aldrig trott att det skulle tillkomma utskottet att lägga fram. Det synes mig till och med vara en orimlighet att komma med en skrivelse till Kongl. Maj:t och begära, att en lag skall tillämpas. Om föreskrift

är meddelad att tillämpa lagen eller icke, kommer, så vidt jag kan finna, icke utskottet vid.

Om skärpta bestämmelser för försäljning af margarin.
(Forts.)

Herr Petersson i Hamra: Jag skall endast be att få säga några ord, efter som jag är motionär i frågan, och dervid tillkännagifva, att syftet med motionen uteslutande varit, att svenske och utländske tillverkare skulle blifva likstälde, och då jag hoppas, att detta i någon mån skall vinnas genom det skrifvelseförslag, som utskottets ordförande framställt, skall jag be att få förena mig med honom.

Herr greve Hamilton: Jag skall endast anhålla att få säga några få ord. Uti sitt betänkande har utskottet framställt ett förslag till skrifvelse. Under diskussionen har nu utskottets ordförande ändrat detta förslag och framställt ett annat. Jag skall icke inlåta mig på att söka bedöma, hvilketdera som kan vara det lämpligaste, men jag kan väl icke tro, att kammaren vill på rak arm acceptera ett förslag, som på detta sätt uppgjorts först under diskussionen. På denna grund skall jag be att få yrka rent afslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad, och efter det herr talmannen gifvit propositioner å hvart och ett af de olika yrkandena, afslog kammaren såväl utskottets hemställan som det af herr Redelius under öfverläggningen framställda förslag.

§ 12.

Herr statsrådet m. m. friherre *F. von Essen* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående ändring af gällande bestämmelser om utbetalande af belöning för dödande af björn och varg; samt

angående upplåtelse till Ljusdals stationssambälle af mark från indragna löjtnantsbostället ^{215/384} mantal Gärde n:o 2 i Gefleborgs län.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,41 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.